

**NORSK BONDE- OG
SMÅBRUKARLAG**

FORAN JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2020

Studiehefte for Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Godt nytt år!

Velkommen til et inspirerende og nyttig studiearbeid!

Jeg håper at jule- og nyttårshelga har vært ei fin tid for deg og dine. Det er viktig å ta vare på de gode og varme øyeblikkene som livet gir oss. Jula og nyttårshelga er tid for familie, venner, ut i friluft, god mat og drikke og ikke minst er det tid til ettertanke og til å planlegge det nye året som kommer.

Nå er vi så vidt starta på 2020. Nytt år med nye muligheter!

Vi er allerede godt i gang med forberedelser til årets jordbruksforhandlinger. Kanskje du var en av de som også benytta deg av studiehefte i høst med oppsummering av krav og resultater fra 2019 forhandlingene (du finner den på hjemmesida vår). Vi vet jo hvor de store utfordringene er, hvordan kan vi premiere norske ressursar til fôr innenfor eller ved utvidelse av dagens system? Hvordan kan vi reversere «frislippene» som ble gjennomført i 2014? Vi har Politisk plattform fra 2018, som er et retningsgivende verktøy for oss. Vi trenger mere innspill på mulighetsrom og løsninger.

I 2019 skrev vi under avtale med Staten da det blant annet ble åpna for mer tilskudd til små og mellomstore mjølkebruk. Det ble økt midler til utmarksbeite, vi fikk mer til velferdsordninger og avløser, vi fikk til ei brei satsing på grøntproduksjon, også med fokus på småskala produksjon for lokalt salg, REKO eller Bondens Marked.

I juni ble et samla landbruk enig med regjeringen om en intensjonsavtale om reduserte klimagassutslipp og økt opptak av karbon fra jordbruket for perioden 2021-2030. For å følge opp denne avtalen må vi begynne å effektivere tiltak i årets avtale.

Årets forhandlinger blir utrolig spennende! Jeg mener vi er i ei brytningstid hvor vår politikk har mer muligheter enn på lenge. Jeg, som styreleder og forhandlingsleder for NBS har mer kunnskap og erfaring slik at vi forhåpentligvis kan være enda mer målretta i våre krav.

I år stiller NBS med meg som forhandlingsleder, jeg var utrolig glad i fjor da de 2 andre i forhandlingsutvalget hadde mye erfaring. I år er det nye medlemmer med Eli Berge Ness vår politiske nestleder og Kjell Erik Brandstadmoen, styremedlem. I tillegg har vårt sekretariat lang erfaring og god hukommelse, Olaf Godli, John Petter Løvstad og Johan Warlo. De innehar kunnskaper om jordbruksforhandlingene som få andre – og deres kunnskap benytter vi godt.

Men så er spørsmålet – **Hva skal vi kreve ved årets forhandling?** Her er det at du – med dine kunnskaper og ønsker - kommer inn i bildet.

Du sitter med årets studiehefte i hånden – du er ønsket i en studiering og vi håper du tar utfordringen. Da er det bare å sette i gang.

Kanskje er det du som har oppgaven med å dra i gang en studiering i lokallaget og synes det er vanskelig å finne andre medlemmer som også vil være med i dette arbeidet. Hva med å spørre en eller flere i lokallaget til Sau og Geit, eller i det lokale Bondelaget, eller noen som ikke er organisert i noen av lagene? Få gjerne med forbrukere, både med og uten egen matproduksjon. Kanskje han/hun blir medlem i Småbrukarlaget etter at studieringen er ferdig og kravene sendt inn til Akersgata 41 i Oslo!

Det er viktig at vi alle engasjerer oss, og vi i ledelsen ønsker å høre hva nettopp du mener og vil.

Lykke til med studiearbeidet! Husk tidsfristen, 1.mars for innlevering av svarene til ringen din.

Studieheftet med vedlegg, kan du laste ned fra hjemmesiden.

Kjersti Hoff,

Leder NBS

Hvordan komme i gang med studiearbeidet?

Studieplannummer er **4123**.

Hvem kan søke tilskudd?

- Studieringer som er samlet i minst 8 timer.
- Det er minst 3 deltakere over 14 år som fullfører (minimum 75 % av tida).
- Det skal deles ut kursbevis til alle deltakere (kan skrives ut fra www.naturogmiljo.no).

Studietilskuddet for 2020 vil bli satt til 100 kroner pr. time. Hvis lokallaget bruker de anbefalte 16 timer til studieopplegget «Foran jordbruksforhandlingene 2020», vil hver studiering få 1.600 kroner i tilskudd.

Vilkår for å få tilskuddet utbetalt:

1 Gå til N&M sin hjemmeside (www.naturogmiljo.no) «Søknad om tilskudd» og søk via internett før oppstart av kurset. Bruk studieplannummer 4123. Bruker du ikke internett kan du ringe Studieforbundet.

2 Når du har søkt om tilskudd, får du et «Rapportskjema» tilsendt fra N&M i en e -post. De som ikke bruker internett får «Rapportskjema» tilsendt i papirformat. Rapport for gjennomført kurs må sendes til Studieforbundet natur og miljø så snart kurset er avsluttet, og senest 3 måneder etter siste kursdag for å få tilskuddet utbetalt. **Husk å fylle inn alt N&M spør etter.**

Utbetaling skjer etter at skjemaet er fullstendig utfyllt og sendt Studieforbundet, normalt innen en måned.

Frister:

Svar til NBS:

Innen 1. mars 2020

Adresse

Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Akersgata 41

0158 Oslo

E- post: post@smabrukarlaget.no

Tlf: 22 00 59 10

Hjemmeside: www.smabrukarlaget.no

Innmelding av studietiltak til N&M:

Før dere starter opp!

Adresse

Studieforbundet Natur og Miljø

Gamle Ringeriksvei 6

1369 Stabekk

E- post: post@naturogmiljo.no

Tlf: 67 10 22 60

Hjemmeside: www.naturogmiljo.no

Oppstart:

Streaming-møte fra kontoret til NBS i Akersgata 15. januar kl 19. Leder Kjersti Hoff vil innlede. 1-2 andre innledere.

På NBS sin hjemmeside vil det bli lagt inn en lenke som gjør det mulig å følge møtet direkte.

Utviklingstrekk i jordbruket 2008 - 2018

Norsk jordbruk er preget av forholdsvis sterk vekst i arbeidsproduktiviteten og en intensivering av husdyrproduksjonene. Dette har bidratt til at produksjonsvolumet i spesielt norsk kjøtt- og eggproduksjon har økt betydelig, på tross av at jordbruksarealet og arbeidsforbruket har gått ned.

Dette har kunnet skje fordi en stadig større andel av husdyrproduktene har blitt produsert på kraftfôr, og at en stadig større andel av råvarene til kraftfôr har blitt importert. Tabellen under viser en sammenstilling av relative tall for utviklingen i noen viktige forhold for norsk jordbruk.

Tabell 5.1 Sentrale utviklingstrekk 2008 – 2018. 2011=100

År	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Areal og kraftfor											
1	Jordbruksareal i drift	103	102	101	100	99	99	99	99	99	99
2	Fulldyrka jord	103	102	101	100	99	99	99	99	99	101
3	Korn og oljefrø	104	103	101	100	99	97	97	94	94	93
4	Potet	111	107	103	100	98	98	96	92	93	90
5	Grønnsaker, frukt, bær	109	104	103	100	103	103	109	110	115	112
Husdyrproduksjonene											
5	Kraftfôrforbruk	100	97	99	100	105	107	107	108	107	108
6	Melk, ku	103	102	102	100	102	103	102	104	103	100
7	Storfekjøtt	106	104	103	100	97	99	96	98	100	104
8	Sau/lam	103	102	104	100	104	101	103	109	111	117
9	Svin	94	95	98	100	102	99	100	103	105	105
10	Fjørfe	99	96	98	100	106	116	118	109	110	113
Import											
12	Landbr varer, volum	90	86	94	100	109	112	114	109	111	113
	Meieriprodukt	55	65	77	100	98	99	108	115	118	116
Selvforsyningsgrad											
13	Selvforsyningsgrad *)	52	48	46	48	48	47	47	50	49	49
14	Jordbruk produsert på norsk for*)	45	42	39	41	40	37	37	42	41	42
15	Kraftforforbruk	100	97	99	100	105	107	107	108	107	108
Arbeidsforbruk og inntekt i jordbruket											
16	Arbeidsforbruk	112	107	102	100	98	96	95	94	93	92
17	Realinntekt	93	94	105	100	108	111	115	126	127	124
18	Befolkning i Norge	96	97	99	100	101	103	104	105	107	108

Kilder: Landbruksdirektoratet, Resultatkontrollen, Totalkalkylen for jordbruket

*: Linjene 13, 14 og 15 viser selvforsyningsgraden i perioden 2008 - 2018, regnet på energibasis (Resultatkontrollen). Tallene for 2018 er foreløpige anslag.

Jordbruksforhandlingene 2019

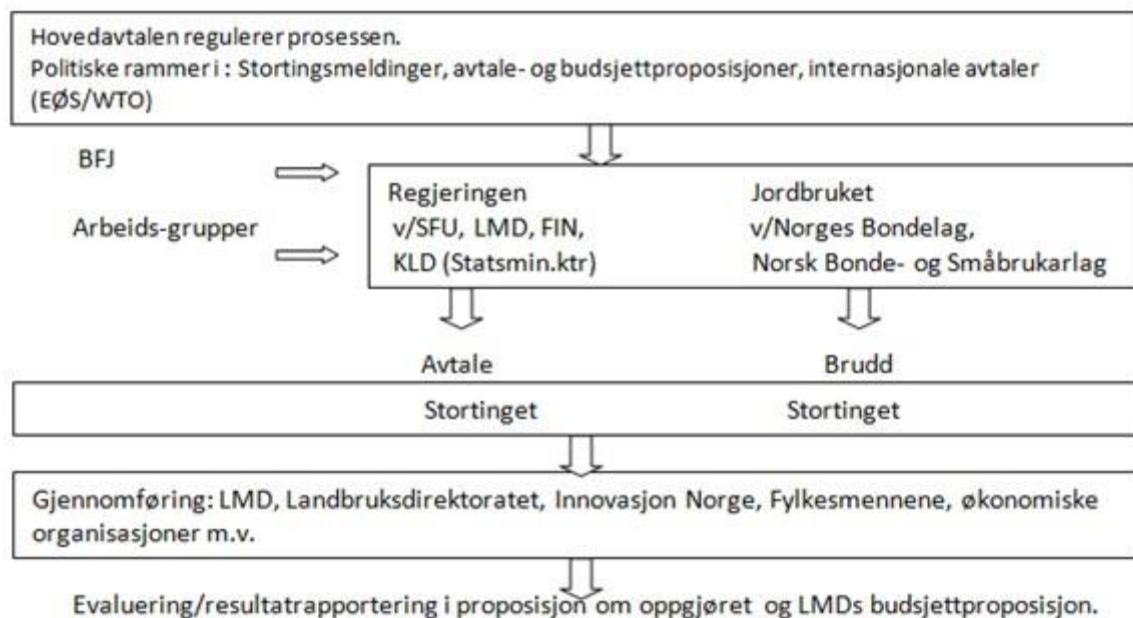
Hva forhandler vi om?

Jordbruket har forhandlingsrett med Staten gjennom Hovedavtalen. Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag må fremme et felles krav til staten om budsjettstøtte, priser på produserte varer og fordelingen av disse samt eventuelle andre krav, - bare da er vi regnet som forhandlingsdyktige.

Med grunnlag i Hovedavtalen foregår årlige jordbruksforhandlinger om priser, budsjettmidler og andre forhold som har betydning for bøndenes arbeids- og inntektsforhold. Avtalebestemmelsene som gjelder bevilgninger over statsbudsjettet følger kalenderåret, mens avtalte målpriser gjelder for perioden 1. juli – 30. juni.

Budsjettnemnda for jordbruket legger frem grunnlagsmateriale til jordbruksforhandlingene for vurdering av den økonomiske situasjonen i jordbruket.

Jordbruksforhandlingenes saksgang

Kilde: Illustrasjon LMD

Framgangsmåten ved jordbrukforhandlingene med staten

Forhandlingene ledes av lederen for Statens forhandlingsutvalg.

Forhandlingene er normalt basert på arbeidsdokumenter (krav og tilbud) og revisjon av disse.

Forhandlinger foregår for lukkede dører og er fortrolige, med mindre forhandlingsutvalgene blir enige om annet. Partene har rett til å ha sakkyndige til stede.

Når forhandlingene er avsluttet kan partenes primærdokumenter offentliggjøres. Bonde- og Småbrukarlaget sitt primærdokument blir lagt ut på vår hjemmeside når forhandlingene med staten er sluttført.

Det skal føres protokoll over vedtak og standpunkter som det er oppnådd enighet om mellom forhandlingsutvalgene.

For å søke muligheter for forhandlingsløsninger, kan partene ta initiativ til underhåndskontakter (sonderinger).

Når organisasjonene ikke opptrer som en part, kan staten ta underhåndskontakt med hver av organisasjonene med sikte på felles opptreden fra organisasjonenes side, jf § 1-4.

Dersom det ikke blir enighet, vil det som er lagt fram i underhåndskontaktene ikke anses som framlagt eller være bindende for noen av partene, så fremt ikke annet avtales særskilt, jf dog § 2-8, punkt 3.

For øvrig fastsetter forhandlingsutvalgene i fellesskap fremgangsmåten ved forhandlinger.

Det forhandles om:

- Prisbestemmelser og målpriser, (grunnpriser for korn)
- Nivå og fordeling av budsjettstøtten på ulike ordninger
- Markedsordninger og markedsregulerende bestemmelser

Det forhandles i utgangspunktet ikke om:

- Grensevern mot toll og importbestemmelser
- Skatt og avgifter
- Administrative og juridiske virkemidler (noen forskrifter vil være oppfølging av forhandlingstema)

Varig ramme

Den varige rammen uttrykker hvor mye mer eller mindre penger som skal fordeles i jordbruket på varig basis. Rammen er summen av endringer i målpriser, endring i budsjettstøtte og varige endringer i andre elementer fra året før.

Budsjettstøtte

Budsjettstøtte er et samlebegrep på alle ulike typer tilskudd og støtteformer som blir finansiert over jordbruksavtalen i statsbudsjettet. Dette kan være mengdeavhengige støtteformer som blir utbetalt pr. kg eller liter produsert mengde, mengdeuavhengige støtteformer knyttet til areal eller husdyr eller støtte til velferdsordninger, investeringsvirkemidler, forskning, utviklingstiltak osv.

Målpriser

Målpriser er de priser en forventer å kunne ta ut i et marked i balanse. Målprisene gjelder på engrosnivå og er ikke de priser som produsentene mottar for sine produkter.

Ikke varige midler

I tillegg til den varige rammen, kan oppgjøret også inneholde engangsutbetalinger. Dette er som regel penger «til gode» fra avtalen året før, og som ikke ble brukt opp fordi strukturendringene

i jordbruket og arealnedgangen ble sterkere enn forutsatt. Andre typer engangsutbetalinger kan være investeringsmidler som blir bevilget i spesielle år for å motvirke økonomiske nedgangstider, for eksempel investeringsmidlene i 2009 og midler til styrking av LUF-fondet i 2012.

Andre elementer

Det har ved noen jordbruksoppgjør blitt tatt inn andre elementer i forhandlingene på linje med budsjетtramme og produktpriser. Dette kan være forhold som spesielle skatteordninger for jordbruket, avgiftsreduksjoner på driftsmidler, endringer i tollvernet osv. Slike forhold er strengt tatt ikke forhandlingstema i jordbruksforhandlingene og må håndteres særskilt av Stortinget i forbindelse med den ordinære budsjettbehandlingen.

Jordbruksforhandlingene 2019

Forløp i årets forhandlinger

Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag kom fram til enighet om et felles rammekrav fra jordbruket overfor staten på 1920 millioner kroner hvorav 700 millioner ville gi den samme kronemessige inntektsutvikling som andre grupper. En tetting av inntektsgapet var en annen komponent i jordbrukets krav og utgjorde 490 mill. kroner. Det felles kravet ble overlevert staten 29. april.

Staten responderte på vanlig måte gjennom et tilbudsdokument som ble lagt fram 7. mai, som forutsatt. Tilbudet fra staten hadde en inntektsgivende ramme på 1000 mill. kroner og utgjorde 52,1 prosent av jordbrukets krav. Staten la opp til å utnytte markedsmulighetene for korn og grønt ved å foreslå prisøkning på i gjennomsnitt 10 øre pr kg korn og 3,8% for grønnsaker og frukt. For melkeproduksjonen ble det stimulert med budsjettmidler gjennom inntektsutjevne ordninger.

Jordbruket valgte å gå inn i en ordinær prosedyre med gjennomgang av både krav og tilbud. I denne fasen blir partene bedre kjent med hverandres argumenter og posisjoner. Denne gjennomgangen foregikk i dagene 10. – 12. mai. Dagene deretter foregikk forhandlingene med staten på ledernivå.

Staten hadde i sitt tilbud fastsatt verdien av dagens overproduksjon av lam- og svinekjøtt som gjør at jordbruket taper inntekter på 250 millioner kroner.

På kvelden 16. mai ble et felles jordbruk bestående av Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag enig med Staten om en jordbruksavtale på 1240 millioner. Av dette utgjorde budsjettmidlene 719,8 millioner som var rekordstort. For å oppnå kronemessig lik inntektsutvikling som andre grupper måtte jordbruket ha 20.000 kr pr. årsverk. Avtalen gir grunnlag for en inntektsvekst på ca 20.600 kr pr. årsverk. Norsk Bonde- og Småbrukarlag føler at organisasjonen fikk gjennomslag og fikk satt sitt preg på det endelige forhandlingsresultatet.

Avtalen bygget videre på strukturtilskuddet til små og mellomstore melkebruk som ble innført ved jordbruksoppkjøret i 2018. Tilskuddet ble økt med 250 kr/ku til en sats på 1.650 kroner pr ku opp til 23 kyr, som er den bruksstørrelsen som gir størst samlet tilskudd på 37.950 kroner. Deretter trappes totaltilskuddet ned med en sats på 1.355 kroner fram til og med ku nr. 50. Foretak med mer enn 50 kyr vil ikke være tilskuddsberettiget. Det er en forutsetning for å kunne motta dette tilskuddet at bruket har minimum 6 kyr.

Oppkjøret ga ikke grunnlag for kronemessig lik inntektsutvikling for alle i jordbruket. Årsaken til dette er overproduksjonen innenfor flere produksjoner som det vil bli en viktig oppgave å gjøre noe med.

Oppstillingene nedenfor viser utslagene for NBS sitt primærkrav, jordbrukets felleskrav, statens tilbud og endelig avtale.

Hovedtall fra årets forhandlinger:

	NBS	Jordbrukets felleskrav	Statens tilbud	Avtale
Målpriser	249	249	249	249
Kapittel 1150	1544,6	1359,8	640,8	719,8
Ledige midler	48,3	49,2	49,2	49,2
Effekt av jordbruksfradrag	104	262	61	222
Sum	1920	1920	1000	1240

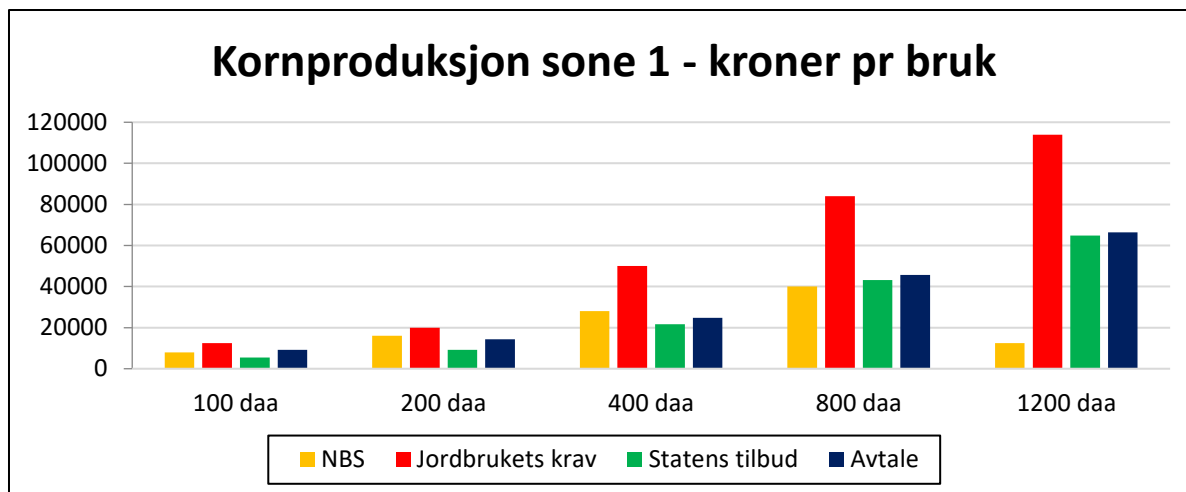
Hva prioriterte partene under årets forhandlinger?

I det følgende er det vist hvordan de økonomiske virkemidlene ble fordelt mellom produksjonene mjølk, sau og korn i krav, tilbud og endelig avtale. Fordelingen av de direkte økonomiske virkemidlene henger selvsagt sammen med politikktutformingene for øvrig.

Endringen i inntekt er vist som kroner pr. bruk med angitt størrelse. Tabellene og figurene viser bare endringer i satser.

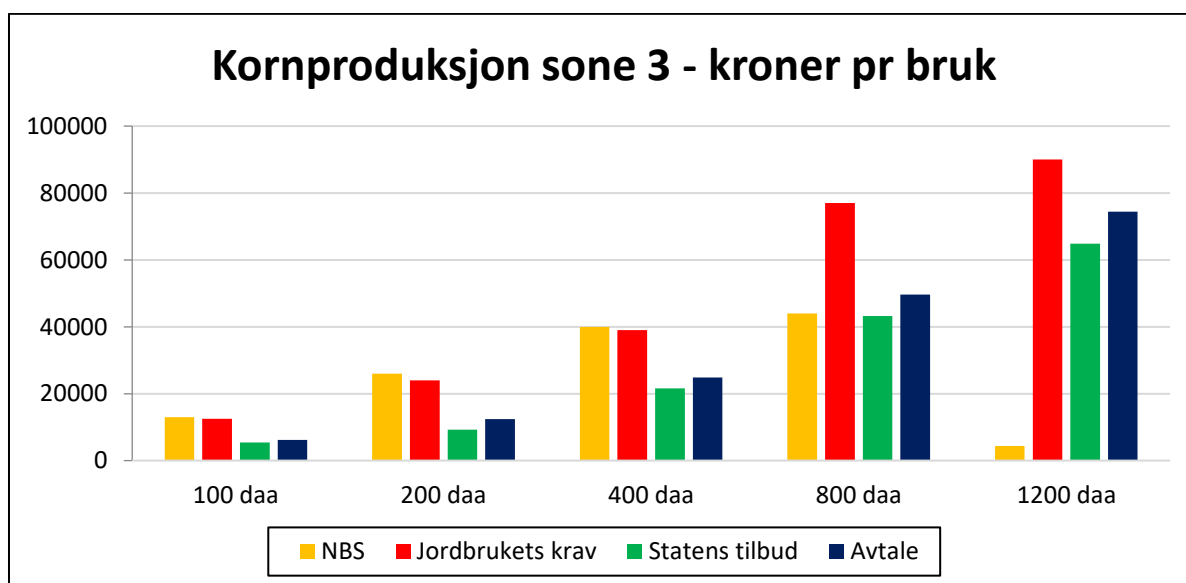
Kornproduksjonen

Korn	NBS	Jord- brukets krav	Statens tilbud	Avtale
Målpris korn	10 øre/kg	15 øre/kg	10 øre/kg	12 øre
Arealtilskudd kr/daa, sone 1, korn 0- 200 daa	+50	+25	+10	+10
Arealtilskudd kr/daa, sone 1, korn 201-400 daa	+15	+25	+10	+10
Arealtilskudd kr/daa, sone 1, korn 401-800 daa	0	+10	+10	+10
Arealtilskudd kr/daa, sone 1, korn 801-1000 daa	-50	0	+10	+10
Arealtilskudd kr/daa, sone 1, korn over 1000 daa	-198	0	+10	+10
Kulturlandskapstilskudd	-10	+15	+4	+4
Bunnfradrag	-2000	0	0	0

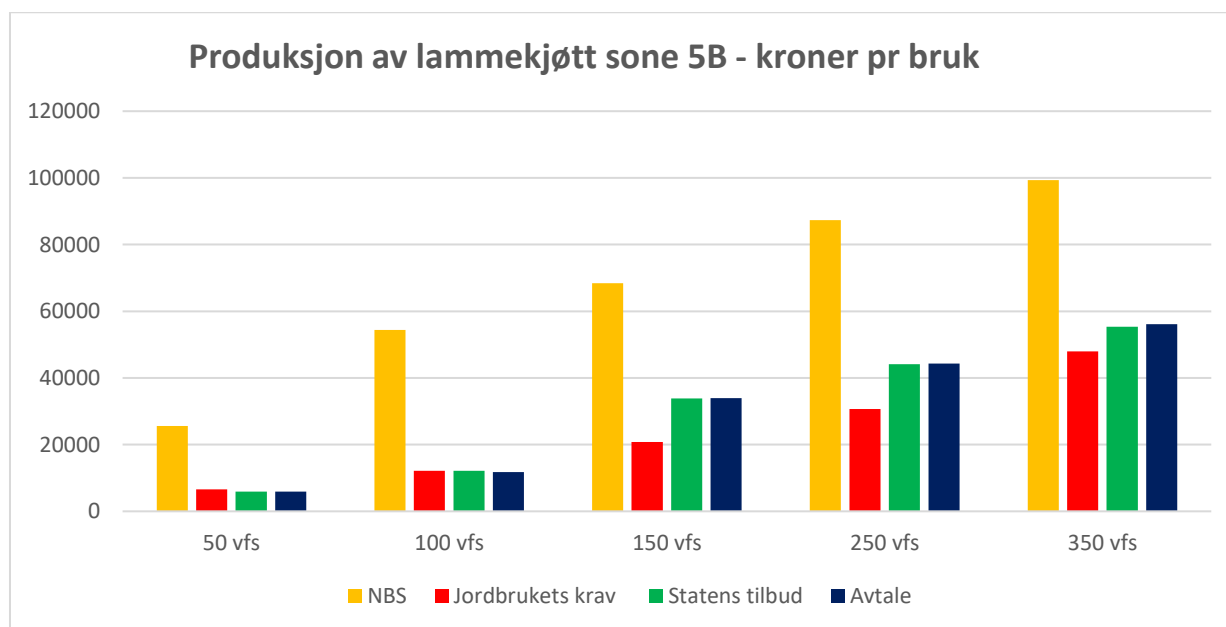
Kornproduksjonen

Korn	NBS	Jordbrukets krav	Statens tilbud	Avtale
Målpris korn	10 øre/kg	15 øre/kg	10 øre/kg	12 øre
Arealtilskudd kr/daa, sone 3, korn 0- 200 daa	+100	+45	+10	+15
Arealtilskudd kr/daa, sone 3, korn 201-400 daa	+40	+20	+10	+15
Arealtilskudd kr/daa, sone 3, korn 401-800 daa	0	0	+10	+15
Arealtilskudd kr/daa, sone 3, korn 801-1000 daa	-50	0	+10	+15
Arealtilskudd kr/daa, sone 3, korn over 1000 daa	-258	0	+10	+15
Kulturlandskapstilskudd	-10	+15	+4	+4
Bunnfradrag	-2000	0	0	0

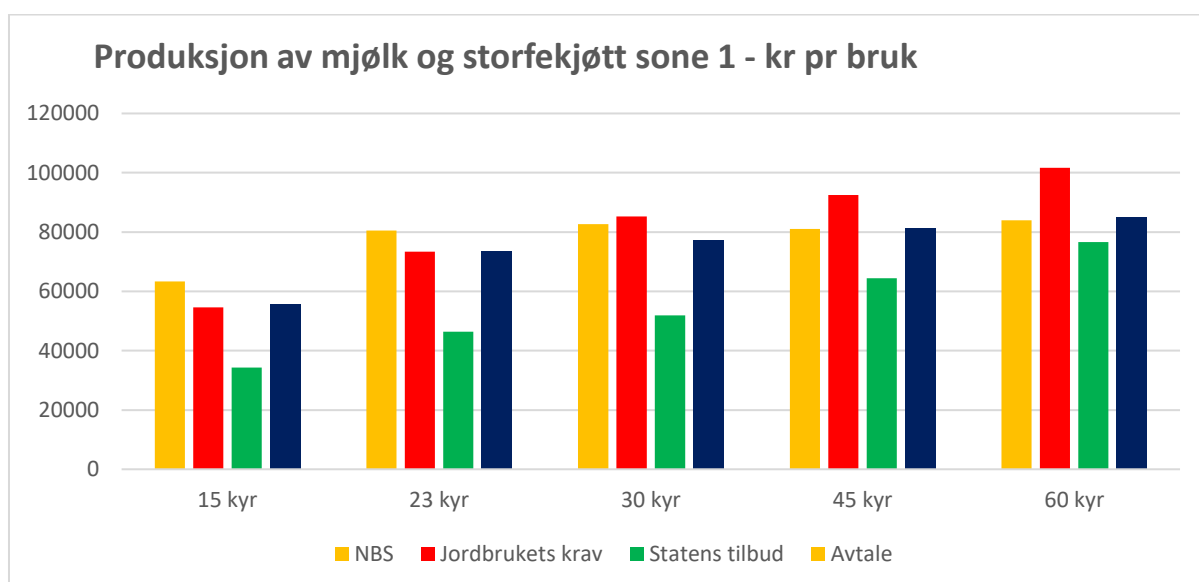
Produksjon av sau/lam

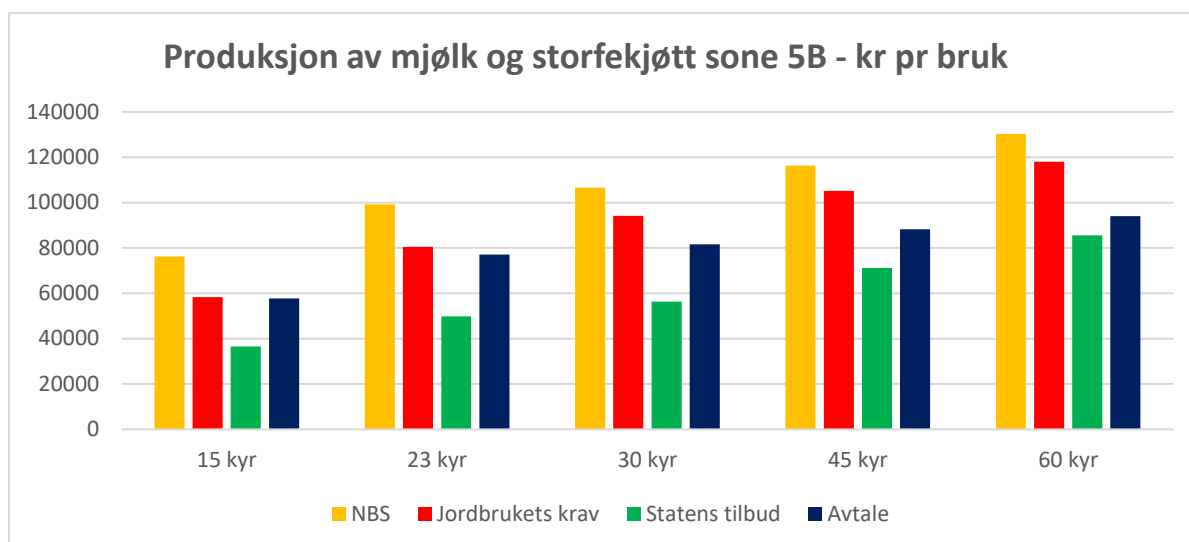
Sau/lam	NBS	Jordbrukets krav	Statens tilbud	Avtale
Tilskudd til ull, kr/kg	+1	0	0	0
Husdyrtilskudd 1-126 dyr, kr/dyr	200	-41	15	15
Husdyrtilskudd 127-150 dyr, kr/dyr	20	-50	689	689
Husdyrtilskudd 151-200 dyr, kr/dyr	20	-50	0	0
Husdyrtilskudd 201-300 dyr, kr/dyr	20	-50	0	0
Husdyrtilskudd 301-400 dyr, kr/daa	-194	-50	0	0
Husdyrtilskudd 401-500 dyr, kr/daa	-194	-50	0	0
Husdyrtilskudd over 500 dyr, kr/daa	-194	-194	0	0
Lammetilskudd (O+ og bedre), kr/dyr	-200	0	0	0
Lammetilskudd klasse 0	0	0	0	0
Distriktstilskudd kjøtt sone 1-5	0	0	0	0
Utmarksbeitetilskudd, kr/dyr	+105	+40	+10	+10
Beitetilskudd, kr/dyr	0	0	+10	+10
Beitefaktor	1,0	0,7	0,6	0,6
Arealtilskudd (sone 5B), kr/daa	+75	+25	+10	+15
Kulturlandskapstilskudd	-10	+15	+4	+4
Endring i kraftfôrpris, øre/kg	+ 7,6	+ 1,0	+3,0	+2,0
Tilskudd til ferie og fritid	+ 7,81 %	+ 7,81 %	+ 6,0 %	6,0 %
Tak avløsertilskudd	84.850	84.850	83.400	83.400
Dagsats sykdomsavløsning	+200	+200	0	0
Bunnfradrag	-2000	0	0	0

Produksjon av melk og storfekjøtt

Melk og storfekjøtt	NBS	Jordbrukets krav	Statens tilbud	Avtale
Målpris melk, øre/l	3	3	3	3
Driftstilskudd melk, kr/foretak, sone 1,3,4	+11.950	+9.000	0	+9.500
Driftstilskudd melk, kr/foretak, sone 2	+9.950	+13.000	0	+14.500
Driftstilskudd melk, kr/foretak, sone 5	+20.950	+19.000	+5.000	+14.500
Driftstilskudd melk, kr/foretak, sone 6,7	+20.950	+30.000	+5.000	+14.500
Husdyrtilskudd 1-14 melkekyr, kr/dyr	+900	+1219	+440	+440
Husdyrtilskudd 15-30 melkekyr, kr/dyr	+600	+1219	+440	+440
Husdyrtilskudd 31-50 melkekyr, kr/dyr	+200	0	+440	+440
Husdyrtilskudd, 51-100 melkekyr, kr/dyr	-770	0	0	0
Husdyrtilskudd, >100 melkekyr, kr/dyr	-770	-770	0	0
Andre storfe 1-250, kr/dyr	+136	0	-10	-10
Andre storfe over 250, kr/dyr	-770	0	-10	-10
Distriktstilskudd kjøtt sone 5	0	0	0	0
Utmarksbeitetilskudd, kr/dyr	+521	+222	+50	+114
Beitetilskudd, kr/dyr	0	+50	+50	+50
Beitefaktor	1,0	0,7	0,6	0,6
Arealtilskudd (sone 1), kr/daa	0	0	0	0
Arealtilskudd (sone 5B), kr/daa	+75	+25	+10	+15
Kulturlandskapstilskudd	-10	+15	+4	+4
Endring i kraftfôrpris, øre/kg	+7,6	+1,0	+3,0	+2,0
Tilskudd til ferie og fritid	+7,81 %	+7,81 %	+6,0 %	+6,0 %
Tak avløsertilskudd	84.850	84.850	83.400	83.400
Dagsats sykdomsavløsning	+200	+200	0	0
Bunnfradrag	-2000	0	0	0

Nærmere om budsjettmidler over jordbruksavtalen

I 2020 vil det bli brukt om lag 14,9 mrd. kroner til ulike tiltak over jordbruksavtalen. Disse midlene er fordelt på i alt 6 hovedgrupper av ordninger:

- Landbrukets utviklingsfond (investeringsvirkemidler mm.) 1,25 mrd. kroner
- Markedsregulering (i hovedsak RÅK-ordningen) 0,24 mrd. kroner
- Pristilskudd (distriktstilskudd, prisedskrivning korn osv.) 3,80 mrd. kroner
- Direkte tilskudd (areal-, husdyr-, beitetilskudd mm.) 9,40 mrd. kroner
- Utviklingstiltak (planteavl, dyreavl, rådgiving mm.) 0,28 mrd. kroner
- Velferdsordninger (avløsertilskudd, sjukepenger mm.) 1,55 mrd. kroner

Innenfor hver av hovedgruppene igjen er det en rekke forskjellige ordninger. De som er best kjent for dere som aktive gårdbrukere er ordninger i gruppa pristilskudd, direkte tilskudd og velferdsordninger.

Dersom en ser på de 10 viktigste ordningene, målt etter størrelsen på bevilgningen, så vil en se at disse 10 ordningene «legger beslag på» over 80 prosent av de totale bevilgningene over jordbruksavtalen. Det betyr at det er svært viktig hvordan disse ordningene er innrettet for å kunne bidra til de formålene som Norsk Bonde- og Småbrukarlag har ansett for å være viktig i alle år, nemlig å bidra til å jevne ut inntektsforskjeller i jordbruket som skyldes ulike produksjoner, ulike bruksstørrelser og ulike geografiske produksjonsbetingelser.

Det er disse utjevningsformålene som har kommet under angrep etter at regjeringen Solberg tok over i 2013 og gjennomførte i 2014, godt hjulpet av Venstre og KrF.

Resultatet av den utflatingen som skjedde har vært at store bruksenheter i de beste jordbruksdistriktene har fått en langt sterkere vekst i inntektene enn mindre bruk i distriktene. Oversiktene over tilskuddsutbetalingene, spesielt i de første årene til H-FrP-regjeringen, viser dette veldig klart. Det vil enda ta noe tid før det kommer regnskapstall som viser utslagene av jordbruksavtalen for 2019.

Tabellen under viser de 10 største ordningene over jordbruksavtalen.

Tilskuddsordninger	Differensiering			Budsjett 2020 mill. kr
	Produksjon	Struktur	Geografi	
Husdyrtilskudd	x	x	(x)	2443
Kulturlandskapstilskudd				1558
Arealtilskudd	x		x	1994
Driftstilskudd til mjølk- og kjøttproduksjon	(x)	x	x	1679
Avløsertilskudd	x	x		1225
Pristilskudd kjøtt			x	1452
Beitetilskudd	x			972
Pristilskudd mjølk			x	666
Prisnedskrivningstilskudd til korn	x			880
Fylkesvise BU-midler		(x)		635
SUM for 10 ordninger				13504
Sum midler over jordbruksavtalen				16656

Kilde: Prop 120 S (2018-2019)

Spørsmål

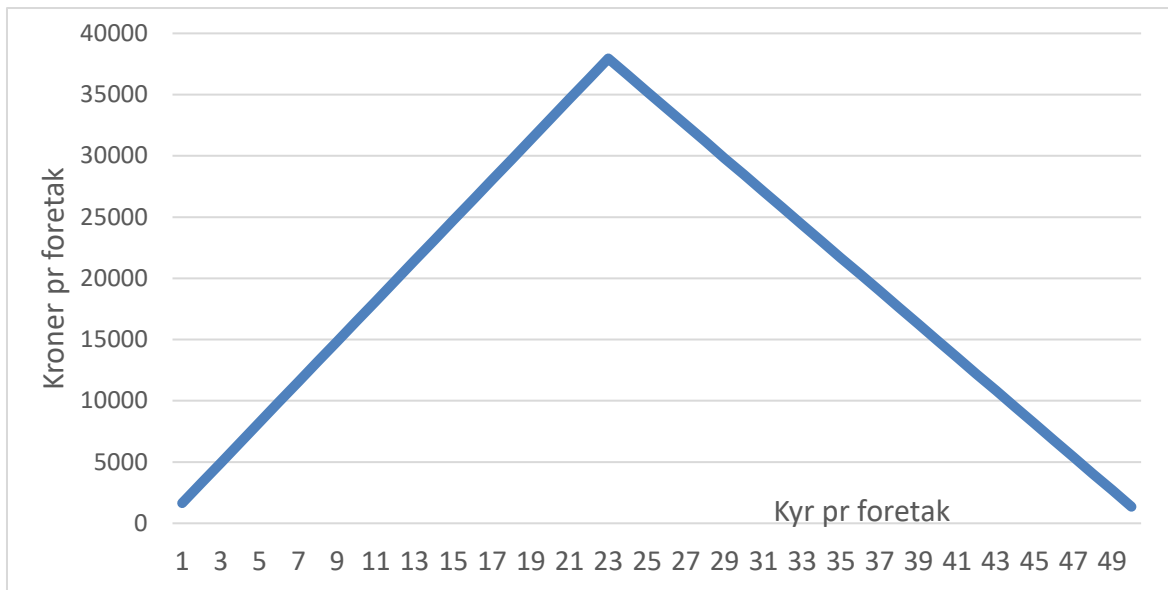
1. Hvilke overordnede prioriteringer bør Norsk Bonde- og Småbrukarlag ha i årets forhandlinger?
2. Bør Norsk Bonde- og Småbrukarlag prioritere noen produksjoner høyere enn andre i årets forhandlinger? I så fall, hvilke?
3. Bør det innføres lignende tilskudd som strukturtilskuddet (pyramidetilskuddet» også i andre husdyrproduksjoner enn melkeproduksjonen?

Strukturtilskuddet til små og mellomstore melkebruk innført i 2018

Små og mellomstore melkebruk er av stor betydning for produksjon, sysselsetting, bosetting, kulturlandskap og verdiskaping i hele landet. Om lag 70 prosent av melkebrukene i Norge har under 30 kyr, og nesten halvparten av melkebrukene er mellom 15 og 30 kyr. Jordbruket fikk i den endelige forhandlingsløsningen i 2018 gjennomslag for et nytt strukturtilskudd («pyramidetilskuddet») som er spesielt målrettet for å styrke økonomien på små og mellomstore melkebruk. Tilskuddet utmåles med en sats på 1.650 kroner pr. ku opp til 23 kyr. Det betyr at en besetning på 23 kyr får maksimal uttelling med en sum på 37.950 kr.

For besetninger med over 23 kyr trappes tilskuddet ned med 1.355 kroner pr. ku fram til og med ku nr. 50. Det betyr at et bruk med 49 kyr mottar et tilskudd på 1.355 kroner

Utslagene er framstilt i figuren under.

Figur: Tilskudd til små og mellomstore melkebruk. Kroner pr foretak.

Ordningen forutsetter en besetning på minimum 6 melkekyr for å få tilskuddet. Det ble bevilget 24,5 millioner ekstra ved jordbruksoppgjøret 2019 til 145,5 mill. kroner totalt.

Jordbrukets selvforsyningsgrad

I april 2019 la Stortingsrepresentantene Pollestad, Iversen, Lundteigen, Bjørke, Navasete, Strand og Moslett fram representantforslag 137 S.

De fremmet følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen arbeide for at selvforsyningsgraden korrigert for import av fôr for norske jordbruksmatvarer skal økes til minst 50 pst. innen utløpet av 2026.»

I Innst. 74 S (2019 – 2020) heter det bl.a.:

«Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at både forslagsstillerne og flere av høringsinstansene som deltok i høringen 23. oktober 2019, mener norsk handelspolitikk og tollvern undergraver målet om økt selvforsyning av jordbruksvarer.

Komiteen viser til at et flertall i komiteen bestående av Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristelig Folkeparti i Innst. 251 S (2016–2017) la til grunn at selvforsyningsgrad korrigert for import av fôr skulle være resultatmål for norsk matproduksjon.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil understreke betydningen av at det gjennomføres en opptrappingsplan for trygg matproduksjon på norske ressurser hvor økt bruk av grovfôr, mer beitebruk, økning i kornarealet og økt produksjon av norsk frukt og grønt er viktige deler.

Disse medlemmer understreker betydningen av å bruke bredden av virkemidler for å unngå ubalanse, sentralisering og uønsket gjeldsvekst. Tilskuddsfordeling og -tak, kvoter og konsesjoner må innrettes slik at det kan drives jordbruk i hele Norge med grunnlag i de norske arealressursene. Disse medlemmer viser til at jordbrukspolitikken hele tiden må ta utgangspunkt i det landet og den naturen vi har.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti viser videre til at den norske modellen legger opp til at virkemidler for å nå landbrukspolitiske målsettinger gjøres til gjenstand for forhandlinger mellom staten og bondeorganisasjonene i de årlige jordbruksoppgjørene. I forbindelse med årets jordbruksforhandlinger ble det allerede ved utvekslingen av krav og tilbud klarlagt at partene ønsket å prioritere planteproduksjonene korn, bær, frukt og grønt. Begrunnelsen for dette var både inntekspotensialet som en konsekvens av forbrukertrender og en målsetting om økt innenlandsk produksjon for å styrke selvforsyningsgraden. Flertallet mener at dette er et godt eksempel på at partene gjennom sine prioriteringer i jordbruksoppgjøret tar ansvar og fokuserer på viktige prioriteringer for å nå de overordnede målene i landbrukspolitikken. Flertallet mener derfor at en tilnærming der regjeringen utarbeider detaljerte handlingsplaner med en lang rekke konkrete tiltak som i og for seg er relevante for å oppnå landbrukspolitiske mål, på sikt kan svekke

forhandlingsinstituttet. Ansvar for måloppnåelsen flyttes da fra partene i jordbruksforhandlingene til regjeringen og Stortinget.»

Forslag fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen legge fram for Stortinget en opptrappingsplan for trygg matproduksjon på norske ressurser.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen legge fram for Stortinget en grundig risiko- og sårbarhetsanalyse av norsk forsyningsikkerhet som tar opp i seg erkjennelsen at verdensmarkedet for mat kan bli påvirket av en mer uforutsigbar geopolitisk utvikling og av klimaendringer.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen arbeide for at selvforsyningsgraden, korrigert for import av fôr, for norske jordbruksmatvarer skal økes til 50 pst. innen utløpet av 2026.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rå Stortinget til å gjøre følgende

Vedtaks:

Dokument 8:137 S (2018–2019) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Geir Pollestad, Geir Adelsten Iversen, Per Olaf Lundteigen, Nils T. Bjørke, Liv Signe Navarsete, Marit Knutsdatter Strand og Siv Mossleth om jordbrukets samfunnsoppdrag – minst 50 pst. selvforsyning av jordbruksmat innen 2026 – vedtas ikke.

Saken ble debattert mandag 16.12.2019 og referatet fra debatten finner en på Stortingets nettsider under Næringskomiteen og komiteens avgitte innstillinger.

Spørsmål:

Bør NBS jobbe for at dette forslaget blir vedtatt av Stortinget og hvordan bør en eventuelt arbeide for å få det vedtatt?

Mjølkk

Tine er markedsregulator for mjølk og mjølkekvoter er det viktigste virkemiddelet for å regulere produksjonen.

Kvotene blir fastsatt av Landbruks- og matdepartementet etter samråd med Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag og etter tilråding fra Tine.

I drøftingene mellom Staten og jordbrukets organisasjoner 18. november ble forholdstallet for disponibel kvote kumelk fastsatt til 0,96 og forholdstallet for disponibel kvote geitmelk fastsatt til 0,94 for kvoteåret 2020.

Tine anslår at det i 2020 kan forventes et mottak av kumelk på om lag 1 452 mill. liter gitt et forholdstall på 0,96. Aktørene har meldt inn et kommersielt behov på 1 465 mill. liter. I kvotedrøftingsmøtet tok Kjersti Hoff opp behovet for stimulans til å øke bruken av norske fôrressurser.

Både Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag støttet Tines ønske om å sette forholdstallet for kumelk til 0,96 for 2020. Tines forslag til forholdstall for geitmelk var 0,93. Norsk Bonde- og Småbrukarlag tok ordet og foreslo 0,94 med bakgrunn i bl.a positive signaler om eksport av hvit geitost. Norges Bondelag støttet dette. Staten fastsatte forholdstallet til 0,94.

Forventet produksjon av kumelk for 2019 er på vel 1480 mill. liter. Dette er en nedgang på 40 millioner liter faktisk innveid melk i forhold til 2018. Da var leveransene av kumelk 1.520,4 millioner liter som igjen var 26,5 millioner liter mer enn i 2017.

Det er tidligere signalisert at behovet for mjølk vil gå ned med rundt 100 mill. liter når eksportstøtta for ost blir borte fra 1. juli 2020. De siste årene har rundt 7 % av den totale melkeproduksjonen gått til osteeksport.

I oktober ble staten og Norges Bondelag enige om utkjøp av 40 mill. liter i mjølkekvote i et ekstraordinært tidsrom der staten kjøper 80 % av mjølka som blir solgt. Den statlige prisen er ulik mellom ulike regioner og den geografiske fordelinga av produksjonen skal være som før. Staten går inn med 200 mill. kr og dekker vel 36% av kostnadene ved utkjøpsordninga mens resten blir dekt av omsetningsavgifta betalt av bøndene.

Resten av nedskaleringen skal skje ved redusert forholdstall på disponibel kvote, noe som betyr at alle bønder får en prosentvis lik reduksjon i produksjonen. Hvor mye kvotene til slutt må kuttes og hvor mye omsetningsavgifta går opp blir ikke klart før seinere.

Større fall i leveransene av melk i 2. halvår 2019

Meierianlegget i Irland er teknisk ferdigstilt, men Tine venter blant annet på utslippsgodkjenning som det har tatt lenger tid enn forventet å få. Det mest optimistiske scenarioet for oppstart har ikke slått til. Oppstarten i Irland er nå planlagt i løpet av våren 2020.

Når det gjelder reglene for produksjon av ost for eksport, er det slik at ost produsert etter 1. juli 2020 ikke kan få eksportstøtte. Den osten som kan få eksportstøtte må også være eksportert før årsskiftet 2020-2021. Det er derimot åpning for å produsere ost for eksport også etter 1. juli 2020, men da uten eksportstøtte.

I prinsippet kan det produseres ost for eksport også etter 1. juli, uten eksportstøtte, og eksportere den før nyttår. Etter nyttår 2020 er det litt mer komplisert. Det er ikke forbud mot eksport av

ost, men det forutsettes at eksporten er lønnsom. Dermed er det ikke nødvendigvis full stopp i eksporten av ost neste år.

Det er en del positive utviklingstrekk mht ost. Blant annet betyr oppstart av produksjon av cheddar i Trøndelag og arbeidet med vellagret Norvegia et ventet økt mjølkebehov i 2020. Tine planlegger å bruke flere titalls millioner liter mjølk på videreutvikling de kommende årene blant annet på lagret ost.

Fordelingen i kuttene i melkeproduksjonen

Prognosene til Tine viser et mjølkebehov på 1465 millioner liter for neste år. Det er ned vel 15 millioner liter fra det som er venta produksjon i år på litt i overkant av 1480 millioner liter.

Kvotefyllingsgrad er et av elementene i nedskaleringen. I år er det ventet en kvotefylling på 93 prosent. Når forholdstallet går ned, så går normalt kvotefyllingsgraden opp. Reduksjonen i forholdstallet gir ikke full effekt. Flere andre faktorer er også usikre.

Det er vanskelige avveginger. Å forutse den nasjonale etterspørselen et år fram i tid er alltid vanskelig. I år er det også vanskelig å vite hvordan bøndene reagerer på den ekstraordinære utkjøpsrunden og strammere vilkår.

Kvotetak og kvoteregelverk

I dag er kvotetaket på 900.000 liter og kvota kan leies ut på ubegrenset tid.

Spørsmål:

- Hvor bør et framtidig kvotetak ligge? Er det naturlig at det blir innført restriksjoner?
- Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag er enige om å gjennomgå kvoteregelverket før jordbruksforhandlingene i 2020. Hvilke endringer mener du NBS bør gå inn for?

Tak på dyretall og areal

Melkeproduksjonen

Norsk Bonde og Småbrukarlag mener at den utviklingen som har skjedd i norsk melkeproduksjon siden kvotetaket ble hevet til 900 000 liter pr bruk i 2014 har vært uheldig og i mange tilfelle dårlig tilpasset norske forhold. Det er særlig det som skjer «utomhus» som i mange tilfelle kan bli urasjonelt. Det blir lange transportavstander av fôr til husdyrbygning og lang og tung transport tilbake igjen av husdyrgjødsel. Spredarealkrav blir i varierende grad etterfulgt. Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at slike forhold i altfor liten grad blir vektlagt ved fastsettelsen av rammevilkår og ordninger for melkeprodusentene. En veldig stor andel av norsk melkeproduksjon er lokalisert til områder uten veldig gode forhold for økte besetningsstørrelser med tanke på faktorer som avstand til arealer for forberging og husdyrgjødselspredning. En kan tenke seg at prisforholdet mellom innsatsfaktorer som drivstoff og gjødsel sett i forhold til husdyrproduktene melk og kjøtt i framtiden kan komme til å endre seg i en ugunstig retning mht bondens lønnsomhet. Derfor bør det manes til varsomhet i å stadig tilrettelegge for en politikk i retning færre og større bruk.

Miljøhensyn kan trekke i retning av å beholde en struktur med små og mellomstore melkebruk. Det kan etter hvert bli krav om større areal enn dagens krav på 4 daa bak hver gjødseldyreenhet. Norge har et veldig lavt krav på 4 daa. Dette utgjør gjødsla fra ei melkeku. Alt i alt bør produksjonen stå i forhold til ressursgrunnlaget.

Tak på produksjoner:

NBS har ved de siste jordbruksoppgjørene foreslått kutt i husdyrtilskuddet for en viss besetningsstørrelse.

- Over 50 melkekyr
- Over 250 andre storfe

Tak på arealtilskudd grovfor ble fjernet ved jordbruksoppjøret i 2014.

- Inntil 2014 var det en høy sats for 0-250 daa og en lavere sats over 250 daa. NBS har ved de siste jordbruksoppgjørene ikke foreslått gjeninnføring av tak for grovfor. «Oppskriften» fra år til år har variert noe.
- I 2019 var NBS sitt forslag en noe varierende økning i arealtilskuddssatsen for de første 200 daa for sone 3-7. For areal over 200 daa ble det lagt opp til uendret arealtilskuddssats.

Spesialisert storfekjøttproduksjon

Det grovfôrbaserte husdyrholdet blir i stadig større grad «satt under lupen» ut i fra et klimagassperspektiv. Det er grunn til å dvele litt ved de variasjoner i klimagassutslipp forårsaket av ulikt husdyrhold. Ammekua utnytter beiteressurser som ellers ikke ville ha blitt utnyttet. Likevel er det et spørsmål om hvor bærekraftig storfekjøttproduksjon med basis i ammeku er. Kraftforforbruket pr kilo kjøtt i ammekuproduksjonen kontra kjøttproduksjonen i kombinasjonen med melkeproduksjonen vil variere veldig etter kjøttferase, grovforkvalitet, lengde på beiteperiode mm.

Kraftfôrforbruket kan beregnes på grunnlag av offisiell statistikk over kraftfôromsetning og kjøttproduksjon i Norge. En slik beregning viser at forbruket per kilo kjøtt er ca 3. kilo for storfe, 3,7 kilo for svin og 2,7 kilo for fjørfe.

Er norsk storfekjøttproduksjon bærekraftig?

Men forbruket til storfe er et veid gjennomsnitt for ammekyr og «kombikyr» (NRF-kyr). Kjøttproduksjon basert på kombikyr er uten tvil bærekraftig fordi spekalver og kjøttet fra utrangerte melkekyr kan betraktes som et gratis biprodukt fra melkeproduksjonen. Kombikyr har derfor bare litt over halvparten så stort fôrforbruk og klimagassutslipp per kilo kjøtt som ammekyr.

Et stort problem er at ca. 43 prosent av ammekuproduksjonen foregår i tilskuddsone 1, 3 og 4, som regnes som korndyrkingsområdene. En del av denne produksjonen skjer på bekostning av produksjon av korn, protein- og oljevekster, som kan gi flere ganger så mye mat per arealenhet, og som kan øke norskandelen i kraftfôr. I de beste korndyrkingsområdene, forutsatt at det er egnet for matkorndyrking, bidrar derfor ammekuproduksjonen til å redusere matproduksjon.

Bærekraftig jordbruk innebærer at produksjonen skal foregå på en slik måte at ressursgrunnlaget ikke skal svekkes og de negative miljøpåvirkningene blir minst mulig. Klimaendringene anses å være vår tids største miljøutfordring og den største trusselen mot matproduksjon i jordbruket.

Ammekyr er den produksjonen som gir størst klimagassutslipp, har størst behov for høstet jordbruksareal, kraftfôr og mineralgjødsel per kg kjøtt.

Det er i hvert fall gode argumenter for å stimulere til at evt ny produksjonskapasitet i ammekuproduksjonen bør lokaliseres til grasområdene. I en situasjon der en reduserer melkeproduksjonen pga bortfallet av Jarlsbergosteksporten kan økt kjøttproduksjon i noen grad erstatte melkeproduksjon i grasområder.

Tilskuddet i storfekjøttproduksjonen med 2,50 kr/kg for klasse O og 7,50 kr/kg for klasse O+ og bedre stimulerer spesielt til sluttføring med kraftfôr til dyr av NRF-rase.

NBS har ved flere jordbruksoppgjør lagt opp til å stimulere til en struktur i ammekuproduksjonen som tar utgangspunkt arealgrunnlaget. Gjeldene sats er 3880 kr pr ammeku helt opp til 50 stk. Det innebærer et høyere husdyrtilskudd fra og med ammeku nr 15 enn for melkeku nr 15. Er dette rimelig? Ved jordbruksforhandlingene i 2019 foreslo NBS at det skulle etableres et eget strukturtilskudd til små og mellomstore ammekubruk med toppunkt ved 15 ammekyr og som trappes ned til ammeku nr. 30. Satsen for 2020 ble foreslått satt til 1.400 kroner pr. ku. Dette ble det ikke gjennomslag for i forhandlingene. Det er et spørsmål om dette bør tas opp igjen ved jordbruksforhandlingene i 2020.

Tak på produksjoner og areal:

NBS har ved de siste jordbruksoppgjørene foreslått kutt i husdyrtilskuddet for en viss besetningsstørrelse.

- Over 50 ammekyr
- Over 250 andre storfe
- For tak på arealtilskudd gjelder det samme som ble nevnt for melkeproduksjonen ovenfor.

Andre spørsmål i tilknytning til kjøttproduksjon :

- Bør dagens modell for driftstilskudd til ammeku videreføres med dagens satser, innslagspunkt og topp-punkt for fullt tilskudd? Er det en for sterk stimulans til ammekuproduksjon i kornområdene via driftstilskuddet?
- Tilskuddet til utmarksbeite ble foreslått økt med 522 kroner pr. dyr i primærkravet i 2019. Hvor langt bør en gå i å stimulere til bruk av utmarksbeite?
- Det ble foreslått innført et eget tilskudd til kastrater med 1.600 kroner pr. dyr. Er dette noe en bør ta opp igjen ved kommende jordbruksforhandlinger?
- NBS foreslo ved jordbruksforhandlingene i 2019 å innføre samme modell for tildeling av husdyrtilskudd til ammeku som for mjølkeku. Tak for tildeling av husdyrtilskudd skulle settes ved 50 kyr. Er dette et forslag en bør ta opp igjen?
- Andre tiltak for å styrke økonomien.

Saueholdet

I den situasjonen som har oppstått med overskudd av sau og underskudd med lam er det det grunn til å spørre seg om søya bør få flere produksjonsår. Dette er et viktig grep som det oppfordres til fra Norturas side for at markedet av sauekjøtt normaliseres.

Det er et spørsmål om det bør brukes offentlige investeringsvirkemidler til utvidelse av sauebesetningene og at det øvrige virkemiddelapparat ikke er en driver for økt produksjon. Tilskuddene må innrettes slik at hensynet til volum og kvalitet veies opp mot hensynet til å løse andre samfunnsoppgaver med sauenæringa.

Sauen en viktig landskapspleier, hindrer gjengroing og har stor betydning for biologisk mangfold. Norsk ull og skinn kan bli større kvalitetsprodukt. Sauebruka er viktige arbeidsplasser i distrikts-Norge.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag la i siste jordbruksoppgjør spesielt vekt på en styrking av beitetilskudd for å styrke økonomien i norsk sauehold. Det gjaldt en kraftig økning i utmarksbeitetilskuddet med 75 kr/dyr, økning av innmarksbeitefaktoren fra 0,6 til 1 og økning av arealtilskuddet i sone 5B med 75 kr/daa.

Husdyrtilskuddet ble av NBS foreslått økt med 200 kr/dyr for intervallet 1-126 dyr. Staten foreslo en økning av det laveste intervallet opp til 150 dyr. Dette medførte en økning av satsen pr vinterfora sau med 689 kr/dyr i intervallet 127-150 kr/dyr. Staten la opp til en stimulans for økning i besetningsstørrelsene i en situasjon der det fortsatt er overproduksjon i markedet for sau og lam. Statens forslag ble i stor grad utfallet i forhandlingene med unntak av arealtilskudd i sone 5B.

Lammeslakttilskuddet har vært mye diskutert, spesielt etter den sterke økningen i 2014. Dette tilskuddet bidrar til mer kraftfor, spesielt i en fase med sluttforing.

Tak på produksjoner i saueholdet:

NBS foreslo ved jordbruksoppjøret i 2019 kutt i husdyrtilskuddet for en viss besetningsstørrelse.

- Over 250 melkesau
- Over 300 sau

- For tak på arealtilskudd gjelder det samme som ble nevnt for melk- og ammekuproduksjonen ovenfor.

I fortsettelsen er det grunn til å spørre seg om mulige endringer for andre tilskudd til lammeslakt:

- Bør tilskuddet til lammeslakt for klasse O+ og bedre reduseres? I 2019 ble dette tilskuddet foreslått redusert med 150 kroner pr slakt til 300 kroner pr slakt av NBS.
- Bør tilskuddet til lammeslakt for ikke godkjent klassifisør reduseres? I 2019 ble dette tilskuddet foreslått redusert med 150 kroner pr slakt til 259 kroner pr slakt av NBS

Geitholdet

Geita er robust og nøysom, og egner seg for å gå på utmarksbeite. De siste årene har geiteholdet derfor vært preget av problematiske produksjonssykdommer. Tine ønsker å begrense bruken av utmarksbeite i produksjonen av geitmelk, fordi dette etter deres mening fører til økt celletall i melk og dårligere kvalitet på geitmelka. Et annet fokusområde knyttet til geitholdet er avlving av kje (geitekillinger) rett etter fødsel som ikke skal gå til rekruttering fordi killingkjøttet enten ikke blir etterspurt eller det ikke svarer seg økonomisk.

Ammegeit kan være et viktig bidrag i kampen mot gjengroing. Sau beiter helst på urter, dernest gras og til slutt lauv og kjerr. Geit har motsatt beitemønster, hvor over halvparten av beiteopptaket består av løv, bark, einer, kjerr og lyng. Den er kjent for å være svært hard med skogen, og er nettopp derfor svært godt egnet til åpne gjengrodde landskap. Den er godt alternativ til ryddesaga. En vil kunne oppnå målet om åpne og varierte landskap. Videre vil geita som kulturlandskapspleier kunne gi muligheter for at den enkelte geitebonde kan skaffe seg økte inntekter. Det blir neppe en så stor vekstnæring, men en bør se på alle effekter ved geit som dyreslag.

Det har den seinere tid vært mye fokus på celletall i geitmelk. For å unngå problematikken er det en del ting å være oppmerksom på. Første bud er å være medlem av Geitekontrollen og ta minst de 5 individuelle melkeprøvene som anbefales i løpet av laktasjonen. Analysene sier bl.a. noe om geitas jurhelse. Det er viktig med god hygiene ved kjeing. Før melking er håndvask viktig og jur bør vaskes og smøres. Mht beitene er det gunstig å sørge for å ha kortest mulig vei.

Tak på produksjoner i geitholdet:

NBS foreslo ved jordbruksoppgjøret i 2019 kutt i husdyrtilskuddet for en viss besetningsstørrelse.

- Over 250 melkegeit
- Over 300 ammegeit

Endring kjeslakt:

- Bør tilskuddet til kjeslakt videreføres uendret?

Spørsmål: Hva mener dere om å redusere bruken av utmarksbeite i geitholdet for å unngå kvalitetsproblemer med geitmelka?

Svineholdet

Landbruks- og matdepartementet fastsatte 17. oktober 2019 regler for hvor mange avlspurker en bonde som driver med gris kan slakte per år.

Formålet med regelendringene var å regulere produksjonsomfanget hos den enkelte bonde. Ved å legge slike begrensninger på hvor mange dyr den enkelte kan ha, legges det bedre til rette for landbruk over hele landet. Ei avlspurke har hatt minst ett kull med grisunger. Grensene vil gjelde i tillegg til den eksisterende reguleringen om maksimalt 105 innsatte avlspurker til enhver tid.

Husdyrkonsesjonsloven

Lov om regulering av svine- og fjørfeproduksjonen (husdyrkonsesjonsloven) er en strukturlov med formål å legge til rette for spredning av svine- og fjørfeproduksjonen på flere enheter ved å regulere produksjonsomfanget hos den enkelte produsent.

Produksjonsomfanget reguleres enten ved å sette grenser for hvor mange dyr som kan omsettes og slaktes per år (2100 slaktegriser), eller hvor mange dyr produsenten kan ha innsatt til enhver tid (105 purker).

Forslag til regulering ble sendt på høring 18. desember 2018. Etter å ha vurdert innkomne høringsinnspill har departementet fastsatt følgende grenser for antall utrangerte avlspurker per år, gjeldende fra 1. januar 2020:

- Bruksbesetninger: 150 avlspurker
- Nav i purkering: 1010 avlspurker
- Foredlingsbesetning: 438 avlspurker
- Formeringsbesetning: 220 avlspurker

Nå blir det innført grenser for antall utrangerte avlspurker. Inntil grensene ble innført hadde det oppstått en praksis med såkalt «engangspurkeproduksjon» der purka kunne få kun ett kull grisunger før den ble slaktet. Nå vil et purketall på 105 gi om lag 4 000 grisunger, mens engangspurkeproduksjon kunne gi opp mot 12 000 grisunger per produsent per år. Det vil si at produksjon med engangspurker ga et vesentlig større produksjonsomfang per bruk.

Produsenter som dokumenterer et høyere antall utrangerte avlspurker i 2017 eller 2018 vil få midlertidig konsesjon i fem år.

I lys av følgende standpunkt i kravdokumentet til NBS forut for jordbruksforhandlingene i 2019 føler en at regelendringene fastsatt av Landbruks- og Matdepartementet er i tråd med det standpunkt NBS inntok ved jordbruksforhandlingene i 2019:

- Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag viser til pågående arbeid både internt i jordbruket og i Omsetningsrådet. Forhandlingsutvalget forventer at alle tiltak som kan føre til markedsbalanse i svineholdet blir vurdert. Dette gjelder hele bredden fra politiske virkemidler for bonden og markedsregulator til importvernet. Forhandlingsutvalget forventer bl.a. en vurdering av å flytte konsesjonsgrensa fra avlspurker til antall smågris.

Tak på produksjoner i svineholdet:

Det eksisterer ikke husdyrtilskudd for overskytende avlspurker over 35 stk og overskytende slaktegriser over 1400 slaktegris. NBS foreslo ved siste jordbruksoppgjør en økning i husdyrtilskuddet for avlsgris og slaktegris for å kompensere for økt kraftforpris, men ingen endring i gjeldene antall som er berettiget tilskudd:

- Over 35 avlsgris
- Over 1400 slaktegris

Kornproduksjonen:

De to siste årene viser kontrastene knyttet til norsk kornproduksjon. I etterkant av tørkesommeren 2018 ble det importert rekordstore volumer av kornråvarer for å dekke etterspørselen i markedet, men også etter gode kornår har vi et visst importbehov. Felleskjøpet anslår produksjonen til å bli 1.300 millioner tonn korn i 2019. Gjennomsnittet 2014-2018 var 1.144 millioner tonn. I tørkeåret 2018 var vi nede i 690 millioner tonn. Hvis de foreløpige prognosene slår til, kan 2019 bli det beste kornåret i Norge på 10 år.

Grøntsektoren

Frukt- og grønntsektoren er i vekst og utgjør om lag 12% av verdiskapingen i landbruket. Sektoren har et stort innovasjonspotensial og forbrukertrender tyder på et økende markedspotensial.

Avtalepartene ble ved jordbruksoppgjøret 2019 enige om en særskilt satsing på grønntsektoren med mål om å øke norskandelen og møte etterspørselen med mest mulig norskprodusert vare.

- 65 millioner av IBU-midlene ble øremerket grønntsektoren
- 9 millioner av IBU-midlene ble øremerket å etablere småskalaproduksjon av grønnsaker, frukt og bær.
- Økning med 10 millioner i forskningsmidler
- Finansiering av prosjektet Presisjonsjordbruk med 5 millioner
- Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling ble styrket med 10 millioner til 87 millioner
- Opplysningskontoret for frukt og grønnt ble styrket med 4 millioner.
- Graminors frukt- og bærsenter på Njøs ble styrket med 5 millioner til sortsutvikling og foredling.
- Utnytte Norsk Landbruksrådgivning i satsingen innenfor grønntsektoren
- Etablering av rådgivende utvalg bestående av aktørene i verdikjeden, avtalepartene og virkemiddelapparatet som skal legge fram en langsiktig plan for styrket innovasjon, vekst og økt norskandel for grønntproduksjoner.

Spørsmål

1. Økt korndyrking er kanskje den mest effektive måten å øke selvforsyningsgraden på. Hvordan skal en oppnå dette? Hvor stor andel av økningen i lønnsomhet bør komme i form av økt kornpris og hvor stor andel bør komme i form av økte arealtilskudd ved jordbruksforhandlingene i 2020?
2. Hvilke ordninger og virkemidler bør Norsk Bonde- og Småbrukarlag prioritere ved jordbruksforhandlingene i 2020?
 - Styrke driftstilskuddet for melk og ammeku?
 - Bygge videre på strukturtilskuddet til små og mellomstore melkebruk, med spesiell målretting opp mot gjennomsnittlig antall kyr (i dag ca 26 kyr), ved å øke satsene pr ku?
 - Skal det settes tak for husdyrtilskuddene. Hvor skal takene være?
 - Bør det være tak og i tilfelle hva bør taket på arealtilskuddet være:
 - Korn?
 - Gras?
 - Grønnsaker, frukt og bær?
5. Hvilke av disse tilskuddsordningene som jevner ut inntektene etter geografi bør Norsk Bonde- og Småbrukarlag prioritere?
 - Arealtilskudd
 - Distriktstilskudd for melk, kjøtt, egg, frukt, bær, grønnsaker og poteter
 - Frakttilskudd
 - Driftstilskudd melk og ammeku
6. I hvilken grad bør økologisk jordbruk, velferdsordningene og investeringsvirkemidler prioriteres ved jordbruksforhandlingene i 2020? Hvilke tiltak vil du selv prioritere innenfor disse områdene?
7. Er den innretting av virkemidlene overfor grøntsektoren beskrevet i kapitlet for grøntsektoren og som ble vedtatt ved jordbruksoppgjøret i 2019 hensiktsmessig for å stimulere småskala produksjon på grøntsida? Er det andre virkemidler som det er stort behov for?
8. NBS foreslo ved jordbruksforhandlingene 2019 økte tilskuddssatser for de første dekar. Hvilken modell for arealtilskudd bør fremmes i 2020?

Inn på tunet

Innledning

Inn på tunet (IPT) er skreddersydde velferdstjenester på gård. Disse omfatter bl.a.:

- Dagaktivitetstilbud – f.eks. for personer med demens og psykiske utfordringer.
- Skole – bl.a. tilrettelagt opplæringsarena, en alternativ skolehverdag
- Aktivitet, trening, arbeidstrening, språkpraksis – f.eks. NAV, helse/omsorg (f.eks. rus)
- Barn og familie – f. eks. gårdshelger, avlastning, etterskoletilbud, ferieopphold

En Inn på tunet-gård leverer tjenestetilbud som er knyttet opp til gården, livet og arbeidet på gården. For å bli en Inn på tunet-gård må denne godkjennes av Matmerk gjennom KSL Inn på tunet. Inn på tunet – bønder har dannet felles foretak som gjør markedsføringsarbeid, fakturering m.m.: f.eks. samvirkeforetaket Inn på tunet Innlandet SA, Inn på tunet Trøndelag SA m. flere og med Inn på tunet Norge SA som overbygning. IPT skal være en profesjonell næringsvirksomhet. Det er Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag som fremdeles skal være interesseorganisasjonen for Inn på tunet bønder og småbrukere.

Inn på tunet blir vist til som en konkret modell for tjenestetilbud i flere offentlige planer og satsinger for framtidens velferdstjenester, for eksempel regjeringas opptrappingsplan for dagaktivitetstilbud for mennesker med demens. Det pekes også på at spesialundervisninga i skolen må bli bedre og i mange tilfelle bør organiseres annerledes enn tilfellet er i dag. Dette gir muligheter for IPT.

Inn på tunet har potensiale for næringsutvikling i landbruket som bør utvikles videre. Det er en voksende interesse blant bønder og småbrukere for å lage og tilby slikt tjenestetilbud som en del av den samla næringsvirksomheten på gården.

Skal IPT-næringa vokse videre og kvalitetssikres ytterligere, trengs tiltak og forbedringer. I årets jordbruksoppgjør fikk næringa gjennomslag for et nytt Inn på tunet løft 2. Dette starter opp 1. januar 2020, og har først og fremst kjøperne som målgruppe.

Det oppfordres til å kontakte kommunen for å få til aktivitet innen Inn på tunet løftet 2.

Investeringsvirkemidlene og andre offentlige økonomiske stimuleringsordninger

Investeringsvirkemidlene i landbruket må imøtekomme behovene for videre utvikling av IPT. Det gjelder både investeringsstøtte til den enkelte gård og etableringsstøtte til forretningsmessig samarbeid mellom tilbyderne, både i fylka og nasjonalt.

Spørsmål 1:

- Mener du at Inn på tunet skal prioriteres sterkere som målgruppe innenfor investerings- og bedriftsutviklingsmidlene i fylka?
- Mener du at Inn på tunet skal gis sterkere prioritet i Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping?
- Mener du at Omdømmemidlene i Utviklingsprogrammet må brukes mer på Inn på tunet? (Til nå er de i all hovedsak brukt på mat og reiseliv.)

Likestilling av Inn på tunet med annen næringsvirksomhet i landbruket

For stadig flere bønder er Inn på tunet en viktig del av næringsvirksomheten. Dessverre rangeres Inn på tunet bare som en tilleggsnæring. Dette får svært negativ betydning for bonden både med hensyn til moms – regelverket, skattemessige forhold gjennom at det ikke er mulig å bruke jordbruksfradraget, manglende betydning f.eks. ved beregning av midler til f.eks. tidligpensjon m.m.

Mens f.eks. juletreproduksjon regnes som full næringsinntekt, teller inntekter fra Inn på tunet bare som bi-inntekter. Ved vurderinger av inntektsmuligheter på en landbrukseiendom, f.eks. om det skal fastsettes om eiendommen er en odelseiendom eller ikke, har dette negativ betydning for næringa.

Spørsmål 2:

- Mener du at Norsk Bonde- og Småbrukarlag skal prioritere og kreve en endring i regelverket slik at Inn på tunet – næringen skal bli godkjent som landbruksvirksomhet og ikke bare som en tilleggsnæring?

Hvordan satse på Inn på tunet internt i Norsk Bonde- og Småbrukarlag?

Norsk Bonde- og Småbrukarlag var foregangsorganisasjon for å få Grønn Omsorg (etter hvert omdøpt til Inn på tunet) inn i jordbruksforhandlingene. Organisasjonen har, først og fremst på grunn av få ressurser, ikke kunnet prioritere Inn på tunet godt nok i arbeidet vårt. Styret har valgt å opprette egne Inn på tunet – utvalg, som gjennom tidene har hatt varierende aktivitet.

Spørsmål 3:

- Er tida nå inne for at Norsk Bonde- og Småbrukarlag skal satse på å få til et eksterntfinansiert prosjekt innen temaet Inn på tunet med ansatt prosjektleder i sekretariatet?
- Hva skal et eventuelt prosjekt ha hovedfokus på? (Mobilisering: Gi oss flere Inn på tunet bønder og småbrukere, kurs og dyktiggjøring? Annet?)

KSL – kravene for godkjenning av Inn på tunet bønder

Godkjenningsordningen for Inn på tunet ble etablert i 2012. Avtalepartene i jordbruket (Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Landbruks- og matdepartementet) står bak. Matmerk er tildelt ansvaret for godkjenningsordningen.

Les gjerne mer her:

<https://www.matmerk.no/cms/files/5255/info-om-godkjenning-ipt.pdf>

Standarden og kravene for å kunne bli Inn på tunet bonde er nå under revidering.

Spørsmål 4:

- Har du forslag til forbedringer av KSL – kravene for Inn på tunet?

Markedssituasjonen viktige jordbruksprodukter

Korn

Norske Felleskjøp gir følgende prognose som oppdaterer forventet tilgang av norsk korn til engrosmarkedet i kornåret:

Tilgang norsk korn (tonn)

	Gjennomsnitt 2014-18	Tilgang 2018	Prognose 2019	Prognose ifht siste 5 år	Prognose ifht siste år
Matkveite	165 000	84 400	207 000	125 %	245 %
Førkveite	164 000	42 200	234 000	143 %	555 %
Kveite i alt	329 000	126 600	441 000	134 %	348 %
Matrug	21 000	2 400	15 000	71 %	625 %
Førrug/rugkveite	16 000	5 300	35 000	219 %	660 %
Rug i alt	37 000	7 700	50 000	135 %	649 %
Bygg	507 000	408 900	539 000	106 %	132 %
Havre	259 000	146 700	220 000	85 %	150 %
Korn totalt	1 132 000	690 000	1 250 000	110 %	181 %
Erter	3 000	2 700	4 000	133 %	148 %
Oljefrø m.m.	10 000	7 200	15 000	150 %	208 %
Korn, erter, oljefrø	1 145 000	699 900	1 269 000	111 %	181 %
Matandel kveite	50 %	67 %	47 %		
Matandel rug/rugkveite	57 %	31 %	30 %		

(Kjelde historiske data: Landbruksdirektoratet)

Prognosen tilsier at tilgangen av korn og proteinvekster er 42 000 tonn lavere enn prognosert i september. Tilgangen av oljefrø, åkerbønner og lupiner er justert vesentlig opp, fra 7 000 tonn.

Kraftfôr

Forbruksprognosene for førkorn baserer seg på registrert salg av kraftfôr til og med 3. kvartal i år. Videre er og produksjons- og salgsprognoser for husdyrprodukt brukt opp mot trend for forbruk av kraftfôr pr. kg husdyrprodukt.

Nedtrappinga av mjølkeproduksjonen som følge av stans i eksporten av Jarlsberg, vil slå inn i behovet for kraftfôr. Tine prognoserer fall i mjølkeleveransene frå 1 520 mill. kg mjølk i 2018 til 1 480 i 2019 og til 1 450 i 2020. Produksjonen av storfekjøtt er av Nortura endra frå 89 000 tonn i 2018 til 86 000 tonn i 2019 og 87 000 tonn i 2020.

Effekten på forbruket av kraftfôr vil også avhenge av utviklingen i ytelse pr. dyr og Norske Felleskjøp har lagt til grunn at hovedtrekkene i utviklingen de seinere åra vil fortsette. For drøvtyggere er det sett bort fra forbruket av kraftfôr pr. kg kjøtt og mjølk i 2018/2019 i trendfastsettinga, siden forbruket den sesongen var ekstraordinært preget av sterkt avvikende tilgang til grovfôr. Trenden viser økt forbruk av kraftfôr pr. kg produkt for drøvtyggere. Tine legger også økt ytelse av mjølk til grunn i sine prognoser for 2019, men med utflating i 2020.

Fordeling av tilgangen

Tabellen under gir oversikt over bruken av norsk korn fra årets avling og av korn som er overlagra for markedsreguleringa si regning, til ulike formål:

Kornbalanse (tonn)	Kveite,							
	mat	Rug, mat	Matkorn	Kveite, fôr	Rug, fôr	Bygg	Havre	Fôrkorn
Overlagra	36 600	0	36 600	11 000	2 200	37 486	0	50 686
Fortrengt karbo juli-aug '18				2 000		8 000	2 000	12 000
+Ny avling	82 000	3 000	85 000	45 000	6 000	382 000	144 000	577 000
+Innmeldt 1. april 2019	0	0	0	0	0	0	0	0
=Tilgang	118 600	3 000	121 600	58 000	8 200	427 486	146 000	639 686
Mat/fôr	0	0	0	0	0	-3 400	-10 000	-13 400
=Tilgang netto	118 600	3 000	121 600	58 000	8 200	424 086	136 000	626 286

Omdisponeringen av mathvete til fôr i tabellen over, er overskudd av klasse 5 som det heller ikke vil være marked for til mat etter sesongen 2019/2020. Deler av overskuddet, 20 000 tonn, er fordelt for omdisponering til fôr i september.

Det prognoserte overskuddet av mathvete etter omdisponering er overskudd av klasse 4. Norske Felleskjøp legger føreløpig til grunn at dette blir overlagret for bruk som matkorn i 2020/2021.

Markedsituasjonen av kjøtt og egg og utfordringene framover

Prognosen 2020 – per november 2019

For gris prognoseres det i 2020 med et overskudd for året som følge av et stagnerende salg. Eksportvolumet for 2020 ligger i praksis allerede klart på reguleringslager. Derfor er det viktig at svineprodusentene fortsatt bidrar med frivillig reduksjon av produksjonen for å unngå overproduksjon.

For sau og lam viser prognosen at vi fortsatt har en utfordring med mye sau i markedet. Det ligger også mye lam på reguleringslager. For egg viser prognosen et overskudd og at det ikke er rom for nyetableringer.

Dette er hovedinntrykket i den reviderte salgs- og produksjonsprognosen for 2020 fra Totalmarked kjøtt og egg. Prognosen oppdateres og justeres med nye data hver andre måned og er det viktigste styringsverktøyet i jobben med å balansere markedet.

Prognose 2019 - per november 2019							
Produksjon	Tilførsler tonn	endring	Importkvoter	Engrossalg tonn	endring	Markedsbalanse	Reg.lager 1.1.19 *)
Storfe/kalv	86 200	- 3 %	9 170 1)	100 300	+ 1 %	- 4 900	2 758
Lam	19 300	- 7 %	800 2)	18 500	- 13 %	+ 1 600	1 394
Sau	4 600	- 17 %		5 800	+ 6 %	- 1 100	1 643
Gris	130 000	- 5 %	1 850 3)	131 500	- 3 %	+ 400	2 600
Egg	65 400	+ 3 %	650 4)	65 500	+ 2 %	+ 600	207

*) Reguleringslageret ved starten på året inngår ikke i markedsbalansen for 2019.

Prognose 2020 - per november 2019							
Produksjon	Tilførsler tonn	endring	Importkvoter	Engrossalg tonn	endring	Markedsbalanse	Reg.lager 1.1.20 *)
Storfe/kalv	87 400	+ 1 %	9 000 1)	100 100	- 0 %	- 3 700	

Prognose 2020 - per november 2019							
Produksjon	Tilførsler tonn	endring	Importkvoter	Engrossalg tonn	endring	Markedsbalanse	Reg.lager 1.1.20 *)
Lam	19 400	0 %	856 2)	20 400	+ 10 %	- 200	
Sau	5 100	+ 9 %		4 600	- 20 %	+ 500	
Gris	130 100	0 %	2 000 3)	131 500	0 %	+ 600	
Egg	66 400	+ 2 %	650 4)	66 100	+ 1 %	+ 1 000	

1. For storfe er det inkludert en antatt SACU-import av 4 756 tonn storfekjøtt m/ben, WTO-kvoten på 1084 tonn, EU-kvote på 2.500 tonn og GSP-kvote på 665 tonn biffer og fileter (omregnet til storfekjøtt m/ben).
2. Importen inkluderer WTO-kvoten på 206 tonn, import av 600 tonn fra Island og 50 tonn SACU m/ben.
3. Importen inkluderer spekk (800 tonn), WTO-import på 300 tonn i 2020 (av kvoten på 1.381 tonn). EU-kvote på 900 tonn.
4. Forutsetter i prognosen en import på 650 tonn egg i 2020.

Kilde: Nortura

Storfe

Det prognoseres et underskudd av storfekjøtt for 2020 på om lag 3 700 tonn etter at importkvotene er tatt inn.

Engrossalget forventes å ligge på nivå med 2019. Det ventes en økning i produksjonen på 1 prosent sammenlignet med 2019 som hovedsakelig skyldes forventet økt okseslakting og høyere slaktevekter på disse.

Prognosen viser at vi er svært nær markedsdekning for norsk storfe med mindre salget øker. Behovet for å øke antall ammekyr fremover avhenger mye av hvordan melkeprodusentene tilpasser seg et lavere melkevolum. Slik markedssituasjonen er i øyeblikket og med usikkerhet knyttet til salget fremover i tillegg til tilpasninger i melkeproduksjonen, er det ikke ønskelig å øke antall ammekyr nå.

Gris

Prognosen viser nå at vi er i ferd med å produsere for mye gris i 2020. Dette inkluderer effekten av utkjøpsordningen tilsvarende 2 500 purker. I tillegg er det prognosert et litt svakere salg enn tidligere. Engrossalget av helt slakt er prognosert til å ligge på nivå med 2019.

Eksportvolumet for 2020 ligger i praksis allerede klart på reguleringslager. Dette medfører at eventuelle overskudd av gris i 2020 ikke kan løses med reguleringseksport.

Et prognosert overskudd i 2020 viser at det har vært helt nødvendig å kjøpe ut smågrisprodusenter, men det hadde vært ønskelig at målet om utkjøp av 4 000 purker ble nådd. Dersom salget ikke øker betraktelig fremover vil vi fort være i en situasjon med for mange purker. Den frivillige reduksjonen av produksjonen svinebøndene har gjort gjør at vi har et bedre utgangspunkt ved utgangen av 2020 når vi mister reguleringseksporten. Det oppfordres fortsatt til reduksjon for å kunne bedre økonomien fremover.

For bondens økonomi er det mye bedre å ligge med en svak underdekning enn et lite overskudd året sett under ett. Skulle salget vise seg å øke, er det et enkelt grep raskt å stimulere til økte vekter på slaktegrisen. En kilo i økt slaktevekt utgjør ca 1 400 tonn totalt sett.

Sau/lam

For 2020 viser prognosen et underskudd av lam 200 tonn og overskudd av sau på 500 tonn. Reguleringslager kommer i tillegg. Salget er prognosert til å øke med 10 prosent for lam og reduseres med 20 prosent for sau.

Etter flere år med vedvarende overskudd av sau viser prognosen for 2020 at vi fortsatt har utfordringer med overskudd av sau. I tillegg går vi inn i 2020 med et høyere lager av lam enn normalt. Mye tyder på at sauebøndene har tatt oppfordringen om å redusere påsettet og beholde søyene lenger. Dette er svært viktig for å bedre balansen mellom sau og lam.

Egg

Prognosen for 2019 viser et overskudd på 600 tonn, etter at førtidsslaktingen er gjennomført. Overproduksjonen blir håndtert gjennom førtidsslakting. Salget forventes å øke med 2 prosent i 2019 sammenliknet med 2018.

For 2020 viser prognosen et overskudd av egg. Overskuddet er ca 1 000 tonn lavere enn i forrige prognose. Dette skyldes at klekketallene viser en nedgang. Salget er i prognosen forutsatt økt med 1 prosent. Prognosen viser at dette overskuddet kan håndteres med førtidsslakting av verpehøns. Det er primært egg fra miljøinnredning som tas ut.

Det er ikke rom for nyetableringer i eggsektoren i 2020. Klekketallene er nå lavere enn ved forrige prognose. Det er ønskelig at dette vil vedvare og at det ikke kommer nyetableringer innen eggsektoren nå.

Spørsmål

1. Hvilke ordninger over jordbruksavtalen bør Norsk Bonde- og Småbrukarlag påvirke for å løse overproduksjonsproblemene innenfor kjøtt- og eggsektoren?
2. Hva slags innretting/profil bør de viktigste tilskuddsordningene ha for å dempe overproduksjonen innenfor kjøtt- og eggsektoren?
3. Hvordan skal en stimulere for å få i gang ny produksjon, spesielt planteproduksjon, der det ikke er en situasjon med overproduksjon?

Klimagassutslipp fra jordbruket

Hvor kommer utslippene fra?

Landbruket trekkes ofte frem som en av de største bidragsyterne til klimagassutslipp, men hvor store klimagassutslipp kommer egentlig fra det norske landbruket?

Årlig slipper Norge ut rundt 53 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Av dette er 4,5 millioner tonn fra jordbrukssektoren, dvs 8,5%.

Olje- og gassutvinning er den største utslippskilden med hele 28 prosent av utslippene. Deretter kommer industri med 23 %, veitrafikk og annen transport står for til sammen 30 %.

Landbrukets største utslippskilder er husdyr, gjødsel, jord og energibruk.

Omtrent halvparten av utslippene i jordbrukssektoren kommer fra fordøyelsen til kua, sauene og geita. En annen viktig utslippskilde er lagring og spredning av husdyr- og kunstgjødsel.

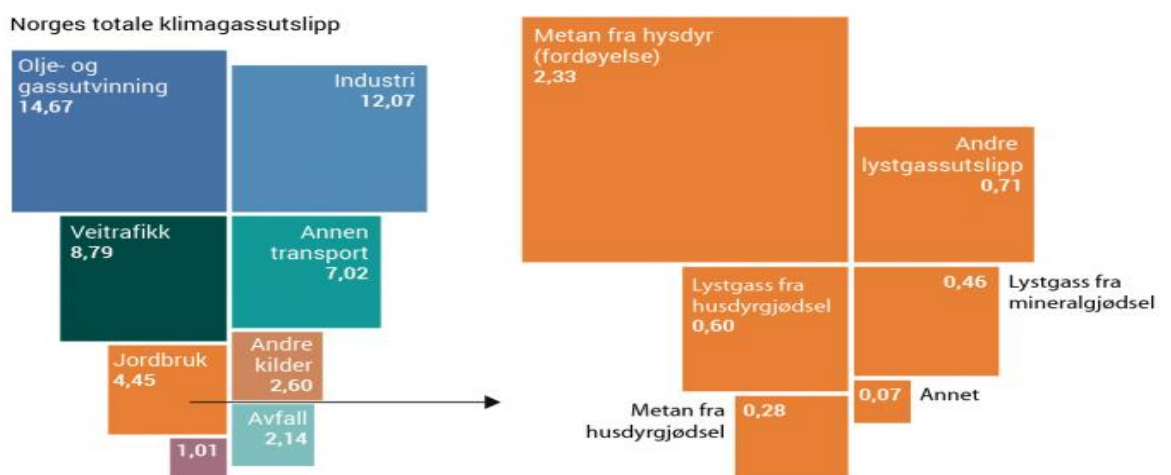
All jord har også et visst utslipp av klimagasser, selv uten bruk av gjødsel. Dyrka myr er også en viktig kilde til utslipp.

I tillegg kommer utslipp av CO₂ fra forbrenning av olje til oppvarming og diesel til landbruksmaskinene, men disse utslippene blir plassert i andre sektorer.

I motsetning til andre utslippskilder vil landbruket også binde og lagre CO₂. Skog, jordbruksjord og beitemark binder og lagrer karbon i plantemateriale og jordsmonnet.

Utslipp av klimagasser fra jordbruk i 2017

Utslipp til luft (millioner tonn CO₂-ekvivalenter)

Oppvarming av bygg

Kilde: Miljødirektoratet og Statistisk sentralbyrå 2018/Miljøstatus.no

Landbrukets utslipp er biologiske utslipp

Det er ikke mulig å produsere mat uten klimagassutslipp.

Jordbruk er en fornybar biologisk produksjon og utslippene kan ikke styres på samme måte som utslipp fra fossile kilder. Fossile ressurser kan erstattes med fornybare ressurser ved å bytte ut en forbrenningsmotor med en el-motor.

Klimaavtalen mellom Staten og jordbruket

Intensjonsavtale mellom jordbruket og regjeringen om reduserte klimagassutslipp og økt opptak av karbon fra jordbruket for perioden 2021-2030 ble inngått torsdag 20. juni 2019. Avtalen innebærer en forpliktelse til reduksjon av 5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter.

Avtalen er bygget opp slik:

Del A	Jordbrukets bidrag til reduksjoner i klimagassutslipp og opptak i perioden 2021-2030
Del B	Regjeringens arbeid med forbruksendringer som indirekte kan medføre reduksjoner i klimagassutslipp i fra jordbrukssektoren i perioden 2021- 2030
Del C	Regler om hvordan avtalen skal følges opp og hvordan tiltak skal regnskapsføres.
Anneks 1	Skyggeregnskap
Anneks 2	Regnskap for tiltak som ikke fanges opp i det offisielle utslippsregnskapet

Jordbruket er kun ansvarlige for tiltak i Del A. Regjeringen er ansvarlig for tiltak i Del B. Effekten av tiltak i Del A og B skal samlet gi en klimagassreduksjon på 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter, der en vesentlig andel tas av Del A.

Del A Jordbrukets bidrag til reduksjoner i klimagassutslipp og opptak i perioden

Jordbruket skal arbeide med intensjon om å oppnå økte karbonopptak og reduserte klimagassutslipp i perioden 2021 -2030. Denne delen av avtalen omfatter kun tiltak jordbruket selv kan styre og gjennomføre.

Jordbruket står fritt til selv å bestemme hvilke tiltak de ønsker å gjennomføre. Aktuelle tiltak som vil bidra til måloppnåelse kan for eksempel være:

- Avlsarbeid
- Bedre gjødselhåndtering
- Overgang til fossilfri oppvarming og energibruk i jordbruket

Det er også en rekke tiltak jordbruket gjennomfører eller kan gjennomføre, utover det som per i dag fanges opp i utslippsregnskapet. Det er en ambisjon at utslippseffekten av slike tiltak over tid skal inngå i utslippsregnskapet. Eksempler på slike tiltak er:

- Bedre grovfôr kvalitet, beiting og tilsetningsstoffer i fôret
- Tiltak og utvikling av teknologi som kan bidra til økt opptak og lagring av karbon i jord
- Biogassproduksjon basert på husdyrgjødsel

Del B Regjeringens arbeid med forbruksendringer som indirekte kan medføre reduksjoner i klimagassutslipp fra jordbrukssektoren

Eksempler på tiltak regjeringen vil arbeide for:

- å oppnå målet om å redusere matsvinn med 50 pst. innen 2030
- å endre matforbruket i den norske befolkningen slik at matforbruket i størst mulig grad blir i tråd med de nasjonale kostholdsrådene

Slike tiltak kan medføre forbruksendringer som indirekte kan få konsekvenser for jordbruksproduksjonen og som potensielt kan medføre reduserte klimagassutslipp som bokføres i jordbrukssektoren.

Aktuelle klimatiltak på gården for å redusere utslippene fra jordbruket

Det er mange tiltak bonden rår over. Noen tiltak er kjente, mens andre tiltak er fortsatt i forskning- og utviklingsfasen. Det er vanskelig for den enkelte bonde å vite hvilket klimafotavtrykk han har på sin gård og hva som er de mest effektive tiltakene han kan gjennomføre. Det er også mange faktorer som spiller inn for bondens handlingsrom som ulike driftsformer, jordsmonn, klima, geografi og investeringskapasitet. Det er en kunnskapsutvikling på dette feltet. Klimatiltak i jordbruket er et felt som det forskes mye på. Samtidig er kunnskapsbehovet betydelig knyttet til utslipp forbundet til de biologiske prosessene i jordbruket.

- **Økt grovfôr kvalitet og tidlig høsting**
Bedre grovfôr kvalitet gir mindre metanproduksjon i vomma på kua. Det kan også redusere behovet for kraftfôr for samme ytelse, men det kan gi lavere avlingsnivå og dermed behov for et større areal til fôrproduksjon. Faglagas forhandlingsutvalg mente dette tiltaket kunne ha potensiale for relativt høye utslippsreduksjoner.
- **Kombinert melk- og kjøttproduksjon**
Ifølge NMBU-rapport vil en redusert ytelse i melkeproduksjonen kunne gi mindre utslipp av klimagasser fra produksjonen av melk og kjøtt samlet.
- **Tilsetningsstoffer**
Tilsetningsstoffer i fôret til kua er et av de områdene det forskes mye på både i Norge og internasjonalt. Det er et høyt teoretisk potensial for utslippsreduksjoner, men de ulike effekter må dokumenteres under norske forhold.
- **Effekter av avlsarbeid**
Avl for høyere produksjon, bedre fôrutnyttelse og bedre helse er indirekte avl for lavere metanutslipp per produsert enhet. Mange tiår med nasjonal avl for økt produksjonseffektivitet har på denne måten bidratt til stor reduksjon i utslipp av klimagasser fra jordbruket.
- **Bedre dyrehelse og fruktbarhet**
Faglagas forhandlingsutvalg mener at det er viktig for fremtidig utslipp fra husdyrsektoren at man beskytter og videretvikler den norske dyrehelsen gjennom å prioritere overvåking og kontroll av uønskede sykdommer og smittestoffer hos dyr. En akseptabel risiko og byrdefordeling gjennom gode erstatningsordninger vil være avgjørende for resultatet av en slik satsing.
- **Lagring av husdyrgjødsel**
Tett dekke for husdyrgjødsel lagret som blautgjødsel i kum har i utenlandske forsøk gitt reduserte utslipp. Særlig gjelder dette for blautgjødsel som ikke lager skorpe/dekke.
- **Tak på åpne gjødsellager og biofiltrasjon av CH₄**
Det er mulig å redusere metanutslippene ved å investere i tak over gjødsellagrene eller å etablere skorpe. Det er også teknisk mulig å føre metanrik luft fra et lukket gjødsellager eller fjøs gjennom et metanotrofisk biofilter som er installert ved siden av gjødsellageret eller fjøset. Biofilteret er spesielt designet for å gi gode forhold for metanotrofiske bakterier som kan oksidere CH₄ til CO₂.

- **Tilsetning av syre i gjødsellager**

Ved å senke pH i husdyrgjødsel til pH rundt 5,5 blir balansen mellom ammonium (NH_4) og ammoniakk (NH_3) forskjøvet i retning ammonium, slik at mindre ammoniakk går tapt til luft. Tilsetning av syre kan skje ved behandling av gjødsla i tank mellom fjøs og lager, direkte i gjødsellager eller under gjødselspredning. Utfordringen er imidlertid helsefare for dyr og mennesker.

Et alternativ til forsuring med sterke syrer er forsuring med organiske syrer f.eks. via melkesyre fermentering. Her må sukker eller lette karbohydrater tilsettes med en melkesyrekultur som omdanner sukkersubstrat til melkesyrer, og som vil føre til en pH senkning av gjødsla. En senkning av pH til under 5 kan gi reduserte utslipp på mellom 85-99%. Det forskes på dette og resultater vil være tilgjengelig mot slutten av 2019.

- **Spredning av husdyrgjødsel**

Ved å stimulere til å spre gjødsel til riktig tid, med rask nedmolding eller ved stripespredning kan det oppnås gode miljøeffekter. De siste årene har det vært en økning i bruk av stripespredning. NIBIO oppgir en bedret nitrogenvirkning på 15 % ved bruk av stripespreder. Anslagsvis kan cirka 50 prosent av arealet spres med stripespreder. Det er usikkert potensiale med bakgrunn i at man ikke kjenner til hvor stor utbredelse stripespredning har i dag. Rask nedmolding og spredning på våren og i vekstsesongen gir en god utnyttelse av næringsstoffene og mindre utslipp. Faglagas mener bedre bruk av husdyrgjødsel er et effektivt tiltak med utslippsreducerende effekt.

- **Biogassproduksjon av husdyrgjødsel**

Biogassproduksjon av husdyrgjødsel blir vurdert av mange som et viktig klimatiltak. Det reduserer både utslipp fra gjødsellageret, og lager produktene som er viktige for å omstille samfunnet til et fossilfritt samfunn. Man får både biogjødsel, biogass som kan oppgraderes til transportformål og «grønn» CO₂ som kan brukes i gartnerier.

Husdyrgjødsel kan behandles i store sambehandlingsanlegg eller i reaktorer på gårdsnivå. Hvilken modell som fungerer best hos den enkelte gårdbruker vil være bestemt av lokal infrastruktur og driftsform. Hvorvidt det er hensiktsmessig å produsere biogass på gårdsnivå eller i større anlegg, avhenger av lokale forutsetninger, inklusive hvor gassen og bioresten best kan komme til anvendelse.

Innovasjon Norges gir investeringstilskudd over bioenergiprogrammet til mindre gårdsanlegg og Enova gir støtte til større industrielle anlegg.

- **Tiltak for bedre avlinger**

Økt avling vil gi lavere utslipp av klimagasser pr produserte enhet. Det ligger et betydelig potensial i forbedret agronomi. En del tiltak innen agronomi vil kreve investeringer som f.eks. drenering, vanning og investering i nytt utstyr. Med fare for et mer ustabil klima vil det også øke faren for at det blir vanskeligere å gjøre arbeidsoperasjoner som våronn og innhøsting til rett tid. Dette kan også bety at maskinparken må endres og/ eller maskinkapasitet må økes. I et endret og mer ekstremt klima vil man innenfor matproduksjonen ha behov for å øke kapasiteten i alle ledd.

- **Drenering**

Drenering er et viktig klimatiltak for å gjøre landbruket mer robust mot klimaendringene som kommer. Det er et effektivt tiltak for å redusere klimautslipp og det bidrar til økte avlinger og bedre kvalitet.

- **Kalking**
Optimal pH er en viktig forutsetning for å høste store avlinger, som kan utnytte tilført gjødsel effektivt. Det gir lave klimagassutslipp og i tillegg andre positive effekter på miljøet for eksempel knyttet til plantevern.
- **Presisjonslandbruket – mer optimal gjødsling av mineralgjødsel og kalk**
Presisjonslandbruk er en betegnelse på forskjellige teknologier. De kan for eksempel grupperes i styringssystemer, registreringssystemer eller datalogging, og systemer for å regulere og variere tilførsel av innsatsfaktorer som gjødsel og plantevernmidler. Det foregår en rask utvikling innenfor alle disse områdene, og teknologi og software som også benyttes i andre sektorer blir tilgjengelig for landbruk.
- **N-gjødsling**
Gjødsling etter plantenes behov ved aktiv bruk av gjødselplanlegging er viktig.
- **Mer bruk av kløver i eng**
Bruk av kløver i eng kan ha en positiv klimagevinst ved redusert N-gjødslingsnivå.
- **Jordpakking**
Jord som er pakket vil slippe ut mer lystgass enn tilsvarende jord som ikke er pakket.
- **Sortsutvikling**
Det er en kontinuerlig oppgave å sikre tilgangen på klimatilpasset, variert og sykdomsfritt sortsmateriale. Dette for å oppnå en avlingsøkning og/ eller sorter som er bedre tilpassa våre klima forhold. Det er viktig med en utbredt utprøving av sortene for å få kunnskap om sortenes potensial, motstandsdyktighet mot sjukdommer og generell dyrkingsteknikk.
- **Fangvekster**
Fangvekster har hatt en viss utbredelse i kornområdene for å hindre erosjon, overflate-avrenning og tap av næringsstoffer. Fangvekstene bidrar til plantedekke i større deler av sesongen. Det er dermed et tiltak for å øke karboninnholdet i jorda og bedre jordstrukturen utover at nitrogentap reduseres. NIBIO har beregnet at dersom det er fangvekster på 20 % av kornarealet vil det tilsvare økt binding av om lag 66 000 tonn CO₂ ekvivalenter.
- **Karbonlagring i eng – redusert jordbearbeiding**
Eng er en betydelig kilde til karbonlager. I et klimaperspektiv er det avgjørende å ha et høyt avlingsnivå på disse arealene. Her er det mange faktorer som spiller inn: bl.a. sortsvalg, gjødselstrategier, jordarbeiding og etablering av enga.
- **Beite – karbonlagring og albedo**
Forskning på karbonlagring i jord viser at i tropene og tempererte strøk bindes mest karbon i biomasse over jord, men i nordlige strøk bindes mest karbon i jord. Nyere forskning viser også at naturbeitemark spiller en viktig rolle for karbonlagring og i henhold til flere forskere til og med en viktigere rolle enn skog.
- **Biokull**
En satsing på biokull vil kunne bidra til å lagre store mengder karbon i dyrket mark. Det kan være forkullede rester av biomasse som trevirke og halm. Prinsippet er å bryte det naturlige CO₂-kretsløpet, slik at en lagrer karbonet i jorda mye lengre enn det som

normalt skjer gjennom biologisk nedbryting. Biokull kan også bidra til økt vannhusholdningsevne og øke jordas evne til å holde på næringsstoffer.

- **Innfasing av ny teknologi i maskinparken**

Jordbruket har allerede tatt i bruk teknologi som navigasjonsutstyr og sensorer for å få mest mulig presis og effektiv kjøring på jordene med eksisterende maskinelt utstyr, men det finnes her et betydelig potensial for ytterligere effektivisering.

Jordbruket har en ambisjon om å være fossilfri innen 2030. For å nå denne ambisjonen vil det kreve både økt bruk av biodiesel i eksisterende maskinpark, og at det norske markedet er tidlig ute med å ta i bruk ny fossilfri teknologi. Det norske markedet for traktorer, kan som på andre områder innenfor fossilfri transport, bli ledende i innfasing av ny teknologi. Som på andre områder vil økonomiske støtteordninger være sentrale for å lykkes med konverteringen til ny teknologi, når den kommer. Hvor mye utslipp man klarer å redusere vil avhenge av både omlegging til biodiesel, og tilgang og implementering av fossilfri teknologi.

- **Oppvarming**

Mellom 1969 og 2017 ble klimagassutslippene i veksthusnæringen redusert med hele 66 prosent. Det meste av kuttene er knyttet til konvertering fra fossil olje til andre energibærere. Dette er en næring som er utsatt som sterk konkurranse og lite tollvern mot import. I det videre klimaarbeidet er det viktig å satse på norsk veksthusnæring.

- **Fossilfri korntørker og fjøs**

Fra 2020 trer forbudet mot fyring med mineralolje til oppvarming av bygninger i kraft. Det er et tidsbegrenset unntak for driftsbygninger i landbruket frem til 1. januar 2025. Mineralolje som benyttes til korntørking er foreløpig ikke omfattet av forbudet Det bør stimuleres til bruk av fornybare energikilder og elektrifisering av korntørkene.

- **Klimasmart landbruk**

Prosjektet «Klimasmart landbruk» er et viktig verktøy for å oppnå klimareduksjoner i landbruket. Dersom tilbud om klimarådgivning og bruk av klimakalkulator kan tilbys det enkelte gårdsbruk uten kostnader, vil dette kunne være et effektivt virkemiddel for å få innført klimatiltak på den enkelte gård. I mange tilfeller vil prosjektet avdekke behov for investeringer. Det må være tilgjengelig økonomiske virkemidler for å sikre gjennomføring.

Fra 2020 trer forbudet mot fyring med mineralolje til oppvarming av bygninger i kraft. Det er et tidsbegrenset unntak for driftsbygninger i landbruket frem til 1. januar 2025. Mineralolje som benyttes til korntørking er foreløpig ikke omfattet av forbudet Det bør stimuleres til bruk av fornybare energikilder og elektrifisering av korntørkene.

- **Bioplast**

Landbruket er også en forbruker av plast og ulike plastprodukter inngår som viktig materiale for ulike produksjoner. Ifølge beregninger gjennomført av Grønt Punkt Norge tilsvarende plastreturen i landbruket en materialgjenvinningsgrad på 85,6 prosent når stein, sand og annet er trukket fra. Tilsvarende gjenvinningsgrad for plast i norske husholdninger er om lag 25 prosent.

- **Bygge i tre**

Norge har vi lange tradisjoner for å bygge fjøs i norsk tre. Men de siste årene har det kommet opp mange driftsbygninger i betong og stål. Bruk av trevirke er stort sett mer

klimavennlig enn alternative byggematerialer som stål og betong, og regjeringens ekspertutvalg for Grønn konkurransekraft anbefaler blant annet økt bruk av norsk tre i bygg som en viktig del av det grønne skiftet. I gjennomsnitt vil økt bruk av tre redusere klimagassbelastningen fra byggematerialer tilsvarende 1,6 tonn CO₂ pr m³ trelast. Bygging i norsk tre er et godt tiltak fordi det både lagrer karbon og man sparer både stål og sement.

- **Grønn transport til og fra gården**

Verdikjede for mat har en andel av klimautslippene i transportsektoren. Det er mye frakt av innsatsfaktorer og produkter til og fra gården. I tillegg har gårdbrukeren egne kjøretøy til bruk i drifta.

- **Mer norskproduserte proteinkilder**

Etter at beinmjøl ble forbudt husdyrfôr i Norge, har det vært en stor økning i importen av proteinråvarer, først og fremst soya. De siste årene har det vært en stor satsing både i jordbruks- og havbruksnæringen på å finne flere alternative proteinkilder for norske husdyr og oppdrettsfisk.

Klimatiltak som styret vedtok 12. og 13. desember som det er enklest sette i gang med og som vil gi rask effekt:

1. Dekke åpne gjødselkummer
2. Biodiesel og annen fossilfri energi inn i jordbrukets transport og oppvarming.
3. Produksjon av melk og kjøtt på et moderat ytelsesnivå.
4. Økt bruk av kløver i engdyrking.
5. Tilbakeføring av dårlig drenerte jordbruksarealer til myr.

Spørsmål:

Hvilke klimatiltak mener dere jordbruket skal prioritere å foreslå ved jordbruksforhandlingene i 2020?

Notater

Notater

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

Telefon: 22 00 59 10

Internet: www.smabrukarlaget.no

E-post: post@smabrukarlaget.no